

SUİTDER

SDÜ İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ DERGİSİ

Süleyman Demirel University Journal of Humanities and Social Sciences

Sayı/Issue	63-Haziran 2025 / 63-June 2025
Makale Bilgisi/ Article Info	Araştırma Makalesi / Research Article
Başvuru Tarihi/ Submitted Date:	4 Eylül 2024 / 4 September 2024
Kabul Tarihi/ Accepted Date:	24 Mart 2025 / 24 Mart 2025
Atıf/Citation:	Kılıç, M., İ. Kervankıran, K. Temurçin (2025). Neyi, Kimden Koruyoruz? Türkiye'deki Milli Parkların Politik Ekoloji Çerçevesinde Değerlendirilmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi İnsan Ve Toplum Bilimleri Dergisi (63). 97-124
DOI:	10.35237/suitder.1543698
Benzerlik / Similarity:	%2

Neyi, Kimden Koruyoruz? Türkiye'deki Millî Parkların Politik Ekoloji Çerçevesinde Değerlendirilmesi

What Are We Protecting, From Whom? Assessment of National Parks in Turkey in The Framework of Political Ecology

Mahinur KILIÇ* - İsmail KERVANKIRAN** - Kadir TEMURÇİN***

Öz

Doğanın hiç tükenmeyecek bir kaynak gibi hoyratça ve amansız kullanımı, insan eylemlerinin ekosistem üzerindeki olumsuz faaliyetleri, kapitalizmin durmak bilmeyen büyüme arzusu, sermayenin doğa üzerindeki tahakkümü sonucunda ekolojik sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu durumdan, daha özenle korunup gelecek kuşaklara aktarılması hedeflenen millî parklar da etkilenmiştir. Özel kanunlarla koruma altına alınan bu alanların yönetimi ve organizasyonunda çeşitli sorunlar görülebilmektedir. Bu çalışmayla doğa korumada önemli kararlar alınmasına karşın, millî parklara yönelik uygulamaların ekolojik boyutunun sorgulanması gerektiği, bu kararların ve uygulamaların değerlendirilmeye ihtiyacı olduğu düşünülmüştür. Çalışmanın asıl amacı, Türkiye'de millî park çalışmalarının nasıl başladığı, millî parkların mevcut durumları ve bu alanlara yönelik yapılan düzenlemelerin, müdahalelerin veya planlamaların ne şekilde gerçekleştiği konusunu politik ekoloji çerçevesinde değerlendirmektir. Bu doğrultuda millî parklara yönelik hazırlanmış yasal mevzuatlarla alınan kararlar incelenmiş ve bu kararların yansımaları irdelenmiştir. Çalışmanın bulgularına göre, uluslararası ve ulusal ölçekte bu alanların ekolojik bütünlüğünün korunması, kaynak değerlerine zarar verilmeksizin sürdürülebilir bir şekilde kullanımı vurgulanırken uygulamada bu kararlara ters örneklerin olduğu ve alınan kararlarda

* Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Isparta/TÜRKİYE, E-Posta: mahinurkili@gmail.com, **ORCID:** 0000-0002-9991-6128.

** Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Isparta/TÜRKİYE, E-Posta: ikervankiran03@gmail.com, **ORCID:** 0000-0001-9202-7320.

*** Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Isparta/TÜRKİYE, E-Posta: kaditemurcin@sdu.edu.tr, **ORCID:** 0000-0002-8726-3756.

Neyi, Kimden Koruyoruz? Türkiye'deki Millî Parkların Politik Ekoloji Çerçevesinde Değerlendirilmesi

korunan alanların turizme açıldığı, madencilik, enerji gibi faaliyetlere izin verildiği, statü iptallerinin ve sınır değişikliklerinin yapıldığı ve farklı projelerin gerçekleştirilerek ekolojik bütünlüğe zarar verici eylemlerin sergilendiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Doğa Koruma, Korunan Alan, Millî Parklar, Politik Ekoloji, Doğanın Politikleşmesi

Abstract

Ecological problems have emerged as a result of the reckless and relentless use of nature as an inexhaustible resource, the negative effects of human actions on the ecosystem, capitalism's unceasing desire for growth, and the dominance of capital over nature. Various problems can be seen in the management and organization of these areas, which are protected by special laws. The main purpose of the study is to evaluate how national park studies started in Turkey, the current status of national parks, and how the arrangements, interventions or plans made for these areas are realized within the framework of political ecology. In this context, the legal legislation prepared for national parks and the decisions taken were examined and the reflections of these decisions were examined. According to the findings of the study, while the protection of the ecological integrity of these areas and their sustainable use without damaging their resource values are emphasized on an international and national scale, it has been observed that there are examples contrary to these decisions in practice and in the decisions taken, protected areas are opened to tourism, activities such as mining, energy are permitted, status cancellations and border changes are made, and different projects are carried out and actions that harm ecological integrity are exhibited.

Keywords: Nature Conservation, Protected Area, National Parks, Political Ecology, Politicization of Nature

GİRİŞ

Jardins (2006, s. 262) "Çevre Etiği" kitabında, insanların çıkarlarının ve gereksinmelerinin değişmesiyle birlikte çevrenin kullanım biçimlerinin de değiştiğini belirtir. Bu durumu ise bir nesneyi araçsal değer ve içsel değer açısından iki farklı yaklaşımla tartışmıştır: İlkinde, doğal nesnelerden kaynak olarak söz edildiğinde bunların araçsal değerlerinin ön plana çıktığını ve çevrenin araçsal değerine başvurulmasının etkili siyasal bir strateji olabileceğini vurgular. Pek çok çevre sorununun kaynağının da çevrenin araçsal değerinden kaynaklandığını ileri sürer. Yani her türlü yararçı ve ekonomik öneri, doğanın araçsal değerine dayandırılmaktadır. İkinci yaklaşım olan içsel değer ise kimi şeylerin ahlaki, ruhsal, simgesel, estetik ya da kültürel bir önem gördüğünde değerli sayıldığıdır. Onlar nasıl kullanıldıkları için değil, ne anlama geldikleri, neyi temsil ettikleri ve ne oldukları için değerlendirilir. El değmemiş doğal alanları, güzel manzaraları ve ulusal parkları, Özgürlük Çanı gibi değerleri pek çok kişi, ulusal mirasın ve tarihin bir parçası oldukları için değerli sayar. İnsan eylemleri sonucunda çevrenin bozulduğunu söylerken içsel değerini yitirildiği ya da ona saygı duyulmadığı anlatılmak istenmektedir. Oysa doğanın sadece insanların çıkarları ve gereksinimleri tarafından esir alınması, doğanın araçsal değerine vurgu yapıldığını gösterir ve yarışan insan gereksinimleri arasında bir denge sağlamak zorunluluğunu anımsatır. Kovel (2017, s. 169) ise "Doğanın Düşmanı" adlı eserinde, dünyayı sadece sahip olunacak ve sömürülecek bir nesne olarak değil, aynı zamanda başlı başına bir değer olarak görenlerin özgür iradeleriyle kuracakları bir toplumun temel hatlarını çizer. Böylece ya kapitalist sistemin barbarlığını ve beraberinde getirdiği ekolojik yıkımı kabul etmenin ya da insanlığa ve doğaya uygun bir toplumun inşası için alternatif bir yol seçmenin zorunluluğunu ortaya koyar. Purkis (2020, s. 133), bu ideolojinin temelini kapitalizm krizinin derinleşmesiyle beraber ekonomik aklın ekolojik sistemlere hayal gücünün sınırlarını zorlayacak ölçüde hâkim olmasına bağlamaktadır. Bu sürecin doğanın finansallaştırılmasıyla en uç noktaya geldiğini, bu durumun da doğanın çeşitli yönlerinin birikim mantığı içine dâhil edilmesini hızlandırdığını, sunulan çözüm politikalarının da doğa ve toplum

üzerinde çeşitli boyutlarda derin tahribatlar oluşturabileceğini vurgulamaktadır. *Neumann* (2009, s. 228), doğal çevre üzerindeki potansiyel etkileri derinlikli bir dille incelerken temel odağına ekolojik değişimin içinde yer aldığı politik ve ekonomik yapılarla kurumları alarak kapitalist gelişmeyi çoklu zamansal ve mekânsal ölçeklerdeki ekolojik değişimle ilişkilendirmiştir. Ayrıca doğa-toplum diyalektiğine oldukça önem veren, çevre sorunlarını politik ekonominin kavram ve yöntemlerini kullanarak analiz eden, disiplinler arası bir alan olan politik ekoloji disiplinine dikkat çekmiştir.

Politik ekoloji, çevresel veya ekolojik koşulları, yerelden küresele kadar birçok iç içe geçmiş ölçekle ilişkili siyasi ve sosyal süreçlerin ürünü olarak analiz eder (*Bryant ve Bailey*, 1997, s. 28). Politik ekoloji araştırmaları, doğa korumayla ilgili olarak doğanın inşasına ve bunun çevresel mücadeleyi ve değişimi nasıl etkilediğine odaklanma eğilimindedir (*Robbins*, 2004, s. 176). Bu sebeptendir ki politik ekoloji, korunan alanlar konusunda açığa çıkan çevresel sorunları politik boyutlarıyla inceleyerek bilimsel bir zemin oluşturmaya çalışır. Korunan alanların oluşturulması ve geliştirilmesinde devletlerin ve hükûmetlerin uyguladığı stratejiler ve politik ilişkiler, açığa çıkan çevresel sorunlar, alınan çok yönlü kararlar ve planlar, tüm bu süreçlerde politikacıların rolü, korunan alan-insan etkileşimi gibi konular sosyal politik yönden göz ardı edilmeksizin incelenmesi gereken konulardır. Bu açıdan değerlendirildiğinde korunan alan kavramının politik ekoloji perspektifinden ele alınması, bu alanların nasıl ve hangi gerekçelerle yeniden üretildiğini anlama ihtiyacı doğurmuştur. Bu alanlar içerisinde özel bir yere sahip olan millî parkların doğal ve kültürel değerleri korumak amacıyla insanların dinlenme ve turizm taleplerinde önemli olduğu vurgulanırken yer yer alınan kararların ve uygulamaların koruma hedefine uygun olup olmadığı tartışmalara yol açmıştır.

Türkiye’de son yıllarda millî parklar üzerine alınan kararların tartışıldığı, hatta sorun olarak görüldüğü (*Atik vd.*, 2006; *Erol vd.*, 2011; *Dünya*, 2012; *Velioglu*, 2012; *Atmış ve Artar*, 2013; *Erten*, 2014; *Serter*, 2020; *Arı*, 2021; *Aydın ve Türker*, 2022) ve dolayısıyla bu konunun politik ekoloji çerçevesinden ele alınması gerektiği düşünülmüştür. Millî parklar üzerinde yasal ve yönetsel, turizm odaklı, mülkiyet, korumacılık politikaları vs. açıdan sık sık dile getirilen problemler, özellikle son dönemlerde ekolojik yönden de korunan alan ağı içerisinde giderek önemszenmesi gereken konular olduğu için akademik olarak da incelenmeye değerdir.

1. Coğrafya, Doğa ve Politik Ekoloji Üzerine

Politik ekoloji, genel olarak politik olgularla çevresel ve ekolojik olgular arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Politik ekoloji terimi, 1935’te *Frank Thone* tarafından öne sürülmüş ve 1972’de *Eric R. Wolf* tarafından yeniden canlandırılmış olsa da politik ekolojinin çok disiplinli doğası ve geniş kapsamı nedeniyle çok sayıda tanımı mevcuttur (*Minch*, 2011, s. 863).

Greenberg ve Park (1994, s. 1), politik ekolojiyi, biyo-çevresel ilişkilere dair daha geniş bir vizyona sahip, güç dağılımını üretken faaliyet ve ekolojik analizle ilişkilendirme ihtiyacı üzerindeki ısrarıyla “politik ekonominin” bir sentezini sağlamak olarak tanımlamaktadır. *Bryant* (1998, s. 79’a göre; politik ekoloji, üçüncü dünya ülkelerinde çevre konusundaki söylemleri politik çerçevesiyle inceleyen ve siyasallaşmış bir ortamın oluşturulmasında eşitsiz güç ilişkilerinin rolünü ana tema olarak ele alan yaklaşım olarak açıklanmaktadır. *Watts* (2000, s. 257), kaynaklara erişim ve kontrol şekilleri olarak adlandırılabilir biçimlerin, bunların çevre sağlığı ve sürdürülebilir geçim üzerindeki etkilerinin dikkatli bir analizi yoluyla doğa ve toplum arasındaki karmaşık ilişkileri anlamak şeklinde ifade etmiştir. *Robbins’e* göre (2012, s. 10) ise ilk kullanımından en son tezahürlerine kadar bazı tanımlar ekonomi politiği, bazıları daha resmî siyasi kurumları, bazıları çevresel değişimi diğerleri bu değişimle ilgili anlatıları veya hikâyeleri vurgulamaktadır. Ancak pek çok tanımla birlikte, politik ekolojinin “apolitik” ekolojiye açık bir alternatif oluşturduğu popülerlik kazandırmıştır.

Bryant ve Bailey (1997, s. 28) tarafından politik ekoloji alanında üç ana önerme geliştirilmiştir: İlk olarak çevresel değişim, toplumun her kesimini aynı derecede etkilemez. Politik ve sosyoekonomik değişkenler, fayda ve maliyetlerin adaletsiz bir biçimde dağılımına neden olur. İkincisi, herhangi bir

Neyi, Kimden Koruyoruz? Türkiye'deki Millî Parkların Politik Ekoloji Çerçevesinde Değerlendirilmesi

çevresel değişikliğin, siyasi ve ekonomik durumu etkilemesi gerektiğini öne sürer. Üçüncü olarak fayda ve maliyetlerin adil olmayan şekilde dağılımının, mevcut eşitsizliklerin artırılıp azaltılmasının güç ilişkilerinde değişime yol açabilecek siyasi sonuçları vardır. *Karlsson* (2015, s. 350)'a göre; politik ekolojide, çıkış noktaları, güç asimetrisi ve sosyal eşitsizliklerdir. Çoğunlukla toprak ve doğal kaynaklar üzerindeki çekişme ve mücadelelere odaklanarak geçimleri yerel kaynaklara bağlı kişilerle veya marjinalleştirilmiş insanlarla bir tür özgürleştirici etkileşimin peşindedir. Sermaye birikimi ve ekonomi politikası, daha genel olarak yerel toplulukların küresel devlet ve piyasa güçleri tarafından mülksüzleştirilmesi ve yerlerinden edilmesi gibi durumların anlaşılmasına yönelik genel çerçeve sağlar. Siyasallaştırılmış ortamların küresel boyutu, aynı zamanda sürdürülebilir, eşitlikçi bir gelecek için iktidar ve güç odakları belirleyici bir özellik olmaya devam etmektedir.

1970'lerden günümüze, küresel çevrecilikte yaşanan faydalı değişikliklerin çoğu, kökenlerini politik ekoloji yaklaşımının toplum-doğa ilişkilerine uygulanmasına borçludur. Her ne kadar çevresel bozulmayı veya peyzaj değişikliğini açıklamak önemini korusa da insan-çevre söylemlerinin doğal kaynaklar üzerindeki geleneksel hakların aşınmasını açıklamak, politik ekolojide önemli bir odak noktası hâline gelmiştir (Offen, 2004, s. 25). 1980'li yıllarda coğrafya alanı içerisinde kültürel ekoloji ve kalkınma çalışmaları geleneklerinden ortaya çıkan politik ekoloji, çevre sorunları ve değişimlerinin politik, ekonomik, sosyal bağlamlarla arasındaki ilişkilere odaklanmıştır. Dolayısıyla çevre sorunları ve olguları siyasallaştırması nedeniyle apolitik ekolojik çalışmalardan farklılık göstermiştir. Politik ekolojinin kalbinde, insan-çevre etkileşimlerinin nasıl bağlantılı olabileceğini anlama girişiminde politikanın "*ilk sırada yer alması*" gerektiği fikri yatmaktadır (Bryant, 1998, s. 80). Ancak bazı akademisyenler, çevresel karar alma sürecini şekillendirmede ekonomi politikasının rolüne odaklanan 1980'lerin yapısalcı politik ekolojisinin aşırı derecede determinist olduğundan ve politikaya oldukça az ilgi gösterdiğinden şikâyetçi olmuştur. Politik ekolojinin "*ekolojisiz politika*"ya dönüşmesinden endişe duyanlar açısından ise, belki daha da rahatsız edici olan bazı önde gelen politik ekolojistler arasında bu eğilime karşı görünen kayıtsızlık olmuştur. 1980'lerde ve 1990'ların başındaki politik ekonomik yaklaşımlar, günümüzde politik ekolojinin "*yapısalcı*" aşaması olarak kabul edilen aşamayı büyük ölçüde tanımlamıştır (Walker, 2005, s. 75).

1990'larda politik ekoloji, post-yapısalcı perspektiflere doğru önemli bir değişim geçirmiştir. Politik ekolojistler, Neo-Marksizm'le başlayarak Neo-Webercilik'ten türetilen düşünceyi, feminist ve yeni toplumsal hareketlerin kuramsallaştırmasını, post yapısalcılık ve söylem kuramını birleştirmeye devam etmişlerdir. Bu yıllarda siyasi ekolojistler, gözden geçirilmiş bir anlayışta siyasetin önceliğini ileri sürmüşlerdir. Süreç içinde de "*ekonomi politikasının*" anlamını, özellikle devlet özerkliği, toplumsal cinsiyet çatışması, gündelik direniş ve söylemsel oluşumlarla ilgili bir dizi önemli temayı hesaba katacak şekilde genişletmişlerdir. Özellikle politik ekolojinin politikalarına, iktidarın söylemsel boyutuna yönelmiş ve çevresel araştırmalardaki yapısalcı açıklamaların, alternatif yaklaşımların eksikliklerine bir tepki göstererek çevreyi doğası gereği "*siyasallaştırılmış*" olarak kavramsallaştıran teorik bir çerçeve sunmuşlardır (Bryant ve Bailey, 1997, s. 183). Bu dönemlerde genel olarak ilgilendiği araştırma alanlarından ilki, devletin ve politikalarının, devletlerarası ilişkilerin ve küresel kapitalizmin genel çevresel etkilerini incelemektir. İkincisi ise çevresel değişimin lokasyona özgü yönlerini araştırmaktır. Geçimlerinin çevresel temellerini korumak için mücadele eden nispeten güçsüzlerin, yani yoksul köylüler ve kent sakinlerinin direnişini belgeler. Üçüncü bir araştırma alanı da çevresel değişimin politik sonuçlarını, bu değişimin sosyoekonomik ve politik ilişkiler üzerindeki etkilerini değerlendirerek ele almaktadır (Bryant, 1991, s. 165). Bundan dolayı politik ekoloji hem makro hem de mikro çevrelerdeki politik ekonomiden ilham alan uygulamaların ve politikaların ekolojik sonuçlarını anlamak için bir perspektif sunmaktadır. Üstte çevresel değişiklikleri harekete geçirmekten sorumlu olan aktörlere ve eylemlere, altta ise bu tür değişikliklere maruz kalanlara bakar. Politik ekoloji, ekolojik değişimlerin sadece insanlar üzerinde değil, diğer türler üzerinde ve sonuçta insan sağlığı üzerinde de etkisi olabilecek konulara da dikkat çeker. Kaynaklara eşit olmayan erişim ve risklere eşit olmayan şekilde maruz kalma gibi ekolojik değişimlerden kaynaklanan eşitsizliklerle de ilgilenir.

Politik ekoloji çerçevesi ayrıca, çevrenin tanımını sosyal süreçleri ve bunların yerel ekolojiler üzerindeki etkilerini içerecek şekilde genişletir; aynı zamanda bunların doğası gereği karmaşık bir sistem olarak etkileşime giren doğal, kültürel, politik ve ideolojik çevrelerin birbirine bağlı toplulukları olduğunu kabul eder (McMahan ve Nichter, 2011, s. 275).

Politik ekolojinin geleceğinin bir bütün olarak coğrafyanın geleceği üzerinde önemli etkileri olması muhtemeldir. *Amerikan Coğrafyacılar Birliği* (AAG)'nin 2004 yılındaki yıllık konferansında, kültürel ve politik ekolojinin geleceği ve umutlarının incelenmesine yönelik bir oturum düzenlenmiştir. Oturumda kaynaklar; mekân ve ölçek, söylem; ampirik ve teorik bilgi arasındaki ilişkiler; saha çalışmasına yeniden vurgu yapılması ihtiyacı; sosyal-yapıbozumcu yaklaşımlarla ilişkili sorunlar; politik ekolojiyi ekolojik modernleşme teorisi ve çevresel adaletle bütünleştirme ihtiyacı; koruma pratiğiyle neoliberalizm arasındaki ilişki; güvenlik, şiddet ve etik konularının daha yakından incelenmesinin önemi vurgulanmıştır (Walker, 2005, s. 77). Dünya, küresel iklim değişikliği, endüstriyel kirlilik, kaynakların bozulması, ekonomik mülksüzleştirme ve değişen çevre sağlığı modelleri gibi birbiriyle ilişkili sorunlarla giderek daha fazla mücadele ederken politik ekolojistlerin bu zorluğun üstesinden gelmeye yönelik devam eden çabaları, hiçbir zaman bugün olduğundan daha önemli olmamıştır (Roberts, 2020 s. 1). Bu alan genellikle gelişmekte olan ülkelerdeki ulus ötesi madencilik, turizm, enerji, ağaç kesimi, tarımsal dönüşüm ve doğa koruma projeleri bağlamında çevresel değişim ve geçim kaynağı kaybına ilişkin disiplinler arası çalışmalarla ilişkilendirilmiştir. Politik ekoloji, bu tür yerel mülksüzleştirme ve çevresel bozulma süreçlerinde, kapitalist piyasaların ve karar vericilerin rolünü ön plana çıkarma eğilimindedir. Böylece son yirmi yılda bu alan hızla genişlemiş, politik ekolojinin araştırma yörüngesi başlangıçtaki odak noktasından kırsal yaşamlar ve manzaralar üzerine, kentsel, sanayileşmiş ortamlardaki çevre politikaları ve sosyoekolojik ilişkilerle ilgili konuları da içerecek şekilde gelişmiştir. Politik ekoloji, özellikle antropoloji ve coğrafya gibi akademik alanlarda etkilidir. İnsanların çevreyi nasıl şekillendirdiği ve çevre tarafından nasıl şekillendirildiği hakkındaki sorularla meşgul olan diğer sosyal bilimler ve beşerî bilimler alanlarıyla pek çok ortak noktaya sahiptir. Politik ekoloji, metodolojik olarak belirli vakaların derinlemesine analizine dayanır; genellikle etnografik yöntemleri arşiv araştırması, mekânsal teknikler ve ekoloji analizi birleştirir (Karlsson, 2015, s. 350).

Son araştırmaların gösterdiği gibi, bu alan hızla genişleyerek coğrafyada insan-çevre ilişkilerini incelemek için temel bir çerçeve hâline gelmiştir (Neumann, 2009, s. 228). Coğrafyanın, olayları çok yönlü açılardan ele alarak her olayın etkileyen ve etkilenen taraflarını araştırması, politik ekolojiyle daha yakın ilişki kurmasını sağlamıştır. Coğrafya, politik ekolojinin vurguladığı insan-çevre ilişkilerini açıklamak ve anlamak için önemli katkılar sağlamakta ve politik ekolojinin tamamlayıcısı rolünü üstlenmektedir. Bundan dolayı politik ekoloji, çevresel sorunları politik süreçlerle ilişkilendirirken coğrafya da bu sorunların arka planını bilimsel olarak açıklamaya çalışır. Politik ekoloji, belirli bir mekânda gerçekleşen çevresel olayları politik süreçlerle ilişkilendirerek politik kararların doğal çevre üzerindeki sonuçlarını ortaya koyar ve devletin izlediği siyasetin ekolojiye olan etkisini belirlemeye odaklanır (Çakır vd., 2020, s. 247). Dolayısıyla politik ekoloji, doğanın insan-çevre etkileşimindeki aktif rolünü kabul eden ve çevresel değişim analizlerinde ekolojiyle politika arasındaki değişen ilişkilerin daha kapsamlı bir şekilde incelenmesi çağrısında bulunur (Nygren ve Rikoon, 2008, s. 767); doğaya verilen güç ve anlamların koruma alanlarında da nasıl rol oynadığını dikkate almanın önemine işaret eder (Jones, 2006, s. 483).

2. Korunan Alan-Politik Ekoloji Bağlamına Dair

Ormanların yok edilmesi, barajların ve sulama sistemlerinin kurulması, gıda mahsullerinden ticari mahsullere geçiş, kimyasal gübrelerin yanlış kullanımı gibi kötü çevre politikalarının bir sonucu olarak çok sayıda politik ekoloji çalışması (McMahan ve Nichter, 2011, s. 275) bulunmaktadır. (Bryant, 1991; Walker, 2005; Adams ve Hutton, 2007; Nygren ve Rikoon, 2008; Dünya, 2012; Holmes, 2014; Erensü, 2016; Erensü vd., 2016; Oğuz, 2016; Feingold, 2021; Peng vd., 2022). Çevresel değişiklik ve bozulmayla daha da kötüleşen doğal veya insan yapımı felaketler, doğal yaşam alanlarını yok

Neyi, Kimden Koruyoruz? Türkiye'deki Millî Parkların Politik Ekoloji Çerçevesinde Değerlendirilmesi

ederken yerel ve küresel biyolojik çeşitliliğin kaybına da neden olmaktadır (McMahan ve Nichter, 2011, s. 275). Biyolojik çeşitliliği ve doğal kaynakları korumak, yönetmek için oluşturulan korunan alanlar ise doğayı korumanın temel stratejisi olup temel hedefi, uzun vadede ekolojik istikrarı sağlamaktır. Ancak tarihsel olarak koruma çabaları, büyük ölçüde apolitik olmuş ve öncelikle doğaya odaklanmış; genellikle korunan bir alan içindeki veya çevresindeki insan topluluklarıyla korunan bir alanın yerel topluluklar üzerindeki etkileri göz ardı edilmiştir (Feingold, 2021, s. 3). Bunun sonucu olarak korunan alan düşüncesinin ilk ortaya çıktığı modern zamanlarda doğal alanlarda yaşayan toplumlar, bu alanların dışına çıkarılmıştır. Bu yaklaşım, yalnızca bölgede yaşayan geleneksel toplumların sosyal yapısını zayıflatmakla kalmaz, aynı zamanda onların yaşam biçimlerinin, kültürel kodlarının ve sosyal dayanışmalarının da azalmasına yol açar. Ayrıca, korunmak istenen doğal kaynaklar beklenen şekilde korunamamaktadır. Son yıllarda doğa koruma alanındaki gelişmeler, bu korumanın kimler için, hangi amaçlarla ve nasıl yapılması gerektiğine dair yaklaşımları etkileyip dönüştürmüştür. 1970'lerde insan hakları, sosyal adalet ve fayda paylaşımı gibi konular ön plandayken, 1980'lerde sürdürülebilir kalkınma, toplum temelli yönetim ve katılımcılık gibi hedefler gündeme gelmiştir. 2000'lerin başlarında küresel ısınma ve ekosistem hizmetleri, 2010'larda ise maddi ve somut olmayan kültürel mirasın korunması gibi özellikle sosyal bilimi ilgilendiren konular, doğa koruma çalışmalarının öncelikli gündemleri hâline gelmiştir (Arı, 2024, s. 310). Bu gelişmelerin bir sonucu olarak politik ekoloji, çevre politikasının şekillenmesinde yer alan sosyal yapılara, tarihsel aktörlere ve güç ilişkilerine yakın ilgi göstererek çevre korumadaki değişiklikleri incelemenin bir yolu olarak ortaya çıkmıştır (Feingold, 2021, s. 54).

Yeni bir çalışma alanı olarak politik ekoloji, korunan alanların oluşturulması, yönetimi ve incelenmesi için önemli çaba harcamıştır. Politik ekolojinin odak noktası, kaynaklara erişim ve bu kaynaklar üzerindeki kontrol biçimleridir. Korunan alanlarda kaynakları korumak ve muhafaza etmek amacıyla erişimi kontrol ederek ve belirli alanlar oluşturarak kaynak kullanımını düzenlemektedir. Politik ekoloji, korunan alanların kaynak yönetimi kalıplarıyla sonuçlanan çatışma alanları hâline nasıl geldiğini ortaya koymaktadır (Zimmerer ve Bassett, 2003, s. 6). Özellikle doğa rezervlerinin, millî parkların ve diğer korunan alan türlerinin komşu topluluklar üzerinde yaratabileceği sosyoekonomik etkileri ve bunun aralarında nasıl çatışmalara yol açabileceği değerlendirilmektedir. Yerel halkla koruma otoriteleri arasındaki korunan alanlarla ilgili çatışmaları, korunan alanların sınırlarını, arazinin kime ait olması gerektiğini, ne için kullanılması gerektiğini ve amacının ne olduğunu tanımlamaya yöneliktir (Holmes, 2014, s. 1). Korunan alanların oluşturulması yoluyla biyolojik çeşitliliğin korunmasına yönelik gerçekleştirilen eylem, doğası gereği politiktir ve politik ekoloji de doğanın anlaşılma şekliyle çevresel eylemin politikaları ve etkileri arasındaki etkileşimleri kucaklayan bir çalışma alanıdır (Adams ve Hutton, 2007, s. 147). Korunan alanlarla ilgili çalışmalara bakıldığında politik ekoloji perspektifinden incelenen çalışmaların çoğunlukla geri planda kaldığı görülmüştür. Bu noktada *Feingold* (2021, s. 3), korunan alanlara bakarak politik ekoloji yaklaşımını ve onun doğa koruma anlayışına katkılarını araştırmak, politikayla korunan alanlar arasındaki bağlantıları kurmak ve politik ekolojinin sosyal ve çevresel konuları ayrı ayrı birimler yerine, birbirleriyle birlikte ele alınabileceği bir mercek sunabileceğini ileri sürmektedir. *Erensü* (2016, s. 38) ise doğanın hangi yeni şekillerde sermayenin ilgi alanına girdiği, sürdürülebilirlik ve yenilenebilirlik gibi kavramların ne şekilde ele alındığı, çevresel sorunların ne gibi yeni toplumsal eşitsizlikler yarattığı, bu eşitsizliklerin sınıfsal boyutlarının elbette araştırma, kavramsallaştırma ve tartışmaya muhtaç olduğu görüşündedir.

Konuya ilişkin olarak uluslararası ölçekte korunan alanlar üzerindeki ekolojik ve çevresel politikalara yönelik çalışmalar önemli bir yer tutmaktadır. Her ne kadar diğer ülkelerle kıyaslandığında Türkiye, millî park akımında yeni olmasına rağmen Türkiye'de bu alanların kullanım, işleyiş ve yönetiminde açığa çıkan sorunlar fazlaca tartışılmamıştır. Millî parkların potansiyeli (Gülgün vd., 2008), yönetim sistemi ve esasları (Kuvan, 1999; Velioğlu, 2012; Kılıç ve Kervankıran, 2019; Eroğlu, 2022; Körbalta, 2022), paydaşlar arasındaki ilişki, millî parkların rekreasyon ve turizm açısından sürdürülebilirliği (Bayer, 1994; Kervankıran ve Eryılmaz, 2016),

koruma ve kullanım dengesinin önemi veya millî parklarda yaşanan sorunlar (Yücel, 2005; Eşbah vd., 2007; Alkan ve Korkmaz, 2009; Erol vd., 2011; Atmış ve Artar, 2013; Kervankiran ve Eryılmaz, 2015; Serter, 2020) gibi çalışmalar yoğunluktadır. Bu çalışmayla da korunan alanlar ağı içinde yer alan millî parkların kaynak değerlerinin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması ilkeleri fazlaca konuşulmasına, yazılmasına ve hatta kararlar alınmasına karşın pratikte bu ilke ve politikalara uygun olmayan uygulamaların olduğu görülmektedir.

Korunan alanlar veya millî parklardaki kaynak kullanımını denetleyen ve düzenleyen mekanizmaları, politik ekoloji perspektiften anlatan çalışmalar, uluslararası ölçekte yer almasına karşın (Bryant, 1991; Zimmerer ve Bassett, 2003; Jones, 2006; Adams ve Hutton, 2007; Holmes, 2014; Feingold, 2021; Peng vd., 2022) maalesef ulusal düzeyde bu konu ihmal edilmiştir. Çalışmada, ulusal yazına katkı sağlaması düşüncesiyle millî parklara yönelik alınan kararlar incelenmiş, bu alanların planlanması ve yönetiminde sorumlu aktörlerin kararları değerlendirilmiş ve alan yönetimindeki uyumsuzluklar yeniden gözden geçirilerek doğanın politik anlamda özne konumunda olduğu durumların tartışılması hedeflenmiştir.

3. Araştırmanın Yöntemi

Millî parkların politik bağlamda ele alındığı bu çalışmada yazılı materyallerden faydalanılarak verilen kararların ekolojik ve çevresel yansımaları bir doküman incelemesi yoluyla değerlendirilmiştir. Bu kapsamda sayısal veriler Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüğü'yle Devlet Su İşleri (DSİ)'nden temin edilmiştir. Ayrıca, korunan alanlar açısından önemli yasal düzenlemeler de ekolojik açıdan incelenmiştir. Bu çerçevede; Resmî Gazete'de yayımlanan 2873 sayılı Millî Parklar Kanunu'nda farklı eylem ve mekânsal düzenlemelerde kamu yararı gözetilerek turizm tesislerine izin verilebileceği, 19309 sayılı Millî Parklar Yönetmeliği'nde kamu yararı söz konusu olduğunda yatırım projelerine, koruma politikalarıyla çelişmeyecek şekilde izin verilebileceği, 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'nda 2021 yılında yapılan değişiklikle çıkarılan 7334 Sayılı Kanun'da turizmi teşvik etmek amacıyla millî park alanlarında da turizm yatırımlarına izinlerin verilebileceği, 3213 Sayılı Maden Kanunu'nda 2004 yılında yapılan değişiklikle yürürlüğe giren 5177 Sayılı Maden Kanunu kapsamında ise korunan alanlarda madencilik faaliyetlerinin çevresel etki değerlendirmesine tabi tutulacağı gibi hükümler ekolojik sürdürülebilirlik ve koruma politikaları açısından değerlendirilmiştir. Bu bağlamda millî parklara yönelik gerçekleştirilen faaliyetlerin ve alınan kararların kaynak kullanımını nasıl etkilediği, politikanın doğayı nasıl şekillendirdiği ve korunan alanlara ilişkin pek çok tarafın konu hakkındaki tavırları ve millî parkların öznesi olduğu ekolojik sorunları ilgilendiren kaynaklar taranmıştır. Resmî Gazete'de yayımlanan kanun, yönetmelik ve çıkan kararlar, hazırlanan çeşitli raporlarla korunan alanlara yönelik araştırma yazıları taranarak detaylandırılmıştır. Çalışmada, özellikle çevreye dair sorunlar incelenirken verilen kararların hangi hedeflere yönelik olduğu, politik süreçlerde koruma politikalarının yeri ve korunan alan ağlarına karar vericilerin bakış açıları değerlendirilmiştir. Bu nedenle, ekoloji ve çevre konusundaki söylemsel ifadelerin gündelik hayattaki karşılığı, doğanın asıl sahiplerinin konumu, verilen kararların, yapılan her bir değişikliğin yansımaları politik ekolojinin merceğinden ele alınmaya çalışılmıştır.

4. Bulgular

4.1. Türkiye'de Millî Parkların Yasal ve Yönetmelik Çerçevesi

Türkiye'de "millî park" kavramı ilk kez, Selahattin İnal'ın 1948 yılında yayımlanan "*Tabiatı Koruma Karşısında Biz ve Ormancılığımız*" isimli eseriyle tanıtılmıştır (Demir ve Çevirgen, 2006, s. 36). Bu kavramın yasal anlamda ele alınması ise 1956 yılında yürürlüğe giren 6831 sayılı Orman Kanunu'yla gerçekleşmiştir. Bu yasa, orman niteliğindeki alanlara koruma statüsü verilmesi, orman içinde rekreasyon alanlarının ayrılması, bu alanların işletilmesi ve yönetilmesine ilişkin hükümler içermektedir (Kuvan, 1999, s. 71). Millî park düşüncesinin bu dönemde filizlenmeye başlamasıyla birlikte Türkiye'de doğa koruma alanında önemli adımlar atılmış, bu bağlamda 1958 yılında Yozgat

Neyi, Kimden Koruyoruz? Türkiye'deki Millî Parkların Politik Ekoloji Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Çamlığı Millî Parkı, ilk millî park olarak ilan edilmiştir (Kervankıran ve Kılıç, 2017, s. 26; Kılıç, 2018, s. 2; Kılıç ve Kervankıran, 2019, s. 21). 1983'de çıkarılan 2873 sayılı Millî Parklar Kanunu'yla korunan alanlar ayrı bir boyut kazanmıştır (Demir ve Çevirgen, 2006, s. 35). Söz konusu kanunda korunan alanlar; millî parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları ve tabiat koruma alanları olarak 4 ayrı statü tanımlanmıştır. Bu kanun; millî parkları, bilimsel ve estetik açıdan değerli, ulusal ve uluslararası öneme sahip doğal ve kültürel kaynakları koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçaları olarak tanımlamıştır (Resmî Gazete, 1983).

1986'da 19309 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Millî Parklar Yönetmeliği'ne göre bir alanın millî park olabilmesi için bazı niteliklere sahip olması gerekmektedir. Buna göre, ender niteliğe sahip kaynak değerleriyle rekreasyon niteliğinin millî ve uluslararası önem taşıması, kaynak değerlerinin zarara uğramaması ve gerekli müdahalelerle ıslah edilebilmesi, bu kaynak değerlerinin gelecek kuşakların devralacağı ve gurur duyacağı nitelikte bulunması, özel hâller ve durumlar dışında en az 1000 hektar büyüklüğünde olması gerekmektedir (Resmî Gazete, 1986). Millî park ilan süreci ise Millî Parklar Yönetmeliği'ne uygun şekilde işlemektedir. Öncelikle Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüğü tarafından alan tespit çalışmaları gerçekleştirilir ve bu çalışmalar doğrultusunda bir ön etüt raporları hazırlanır. Hazırlanan rapor, değerlendirilmek üzere Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na sunulur ve bakanlığın uygun bulması durumunda, konu Cumhurbaşkanlığı'na iletilir. Sürecin sonunda, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından millî park olarak ayrılan alanlar, Cumhurbaşkanlığı kararıyla ilan edilip Resmî Gazete'de yayımlanır (Eroğlu, 2022, s. 12). İlan edilen millî parklarda yönetim, Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde yer alan Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüğü (DKMPGM) tarafından yürütülmektedir. Bu müdürlük, Millî Parklar Kanunu ve Millî Parklar Yönetmeliği çerçevesince hazırlanan Uzun Devreli Gelişme Planları'na (UDGP) göre görev yapmaktadır (Körbalta, 2022, s. 705). Bu gelişme planları, Millî Parklar Kanunu'nun 4. maddesiyle Millî Parklar Yönetmeliği'nin 11. maddesinde, *"koruma altına alınan yerlerin koruma ve kullanma amaçlarına uygun olmak koşuluyla millî park alanlarının kurulması, geliştirilmesi ve işletilmeleri"* açısından hazırlanmaktadır. Bu hazırlık, yalnızca millî park alanlarıyla sınırlı kalmayıp doğa koruma alanlarıyla doğa parkları için de geçerli olmaktadır (Yücel, 2005, s. 57). Hazırlanan bu planlar, doğal kaynak değerlerinin korunmasını sağlarken yerel topluluklara, yöneticilere ve karar vericilere yol göstermektedir.

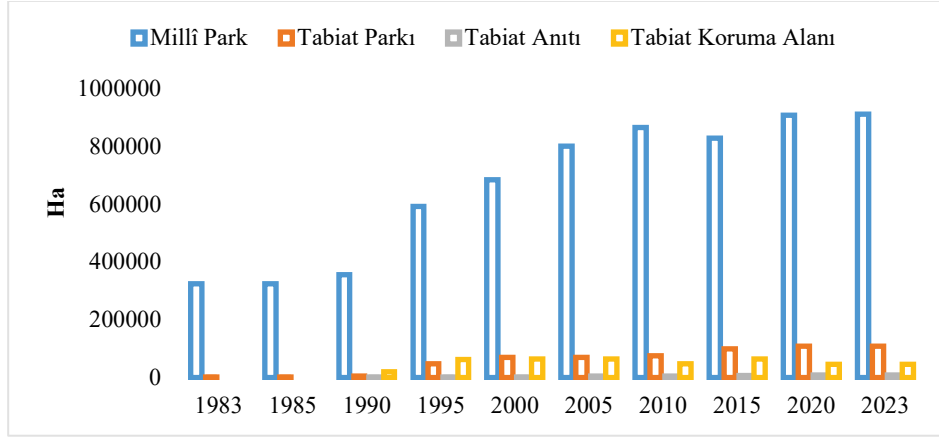
4.2. Türkiye'deki Millî Parkların Gelişimi ve Özellikleri

Türkiye'nin Amerika'yla yakın temaslar kurduğu, iktisadi ve kültürel temelli alışkanlıkların entegre olduğu ve Amerikan propagandasının görünürlük kazandığı seneler, 1950'li yıllara denk düşmektedir. Dolayısıyla bu yıllarda sosyokültürel değişimler ve Amerikanlaşma eğilimi kendini göstermiş ve doğal olarak Amerika'dan pek çok şey ithal edilmiştir (Alkan, 2015, s. 595). 1950'li yıllar bir anlamda da tesadüfi değildir. Millî park uygulamalarının Amerika'da ortaya çıktığı bilindiğine göre birçok değişimle birlikte Türkiye'de de millî park hareketinin başlamasının o dönemin politik ilişkilerinin bir yansıması olduğu düşünülmektedir. Sonuç itibarıyla da bu fikrin Batı'dan ithal edilen bir model olduğu söylenebilir. *Türkiye, diğer dünya ülkeleriyle kıyaslandığında millî park deneyiminde yenidir* denilebilir. Çünkü Yellowstone'dan hemen hemen 90 yıl sonra, yani 1950'li yıllarda bu kavram, Türkiye'de resmiyet kazanmıştır.

Nitekim son 67 yılda ve 1983 tarihli 2873 sayılı Millî Parklar Kanunu çerçevesinde millî park sayısı 2025 yılı itibarıyla 49'a ulaşırken toplam millî park alanı 921.259 hektar olmuştur. Bu durum, ülke yüzölçümünün % 1,2'sini oluşturmaktadır. Şekil 1'de de görüldüğü üzere korunan alanlar içinde millî parkların alan olarak 2010 yılına kadar sürekli arttığı, fakat 2010 yılından sonra bu artışın durduğu, hatta bazı millî parkların millî park statüsünün iptal edildiği görülmüştür¹.

¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Resmî Gazete, 2014; Resmî Gazete, 2019b; Resmî Gazete, 2023.

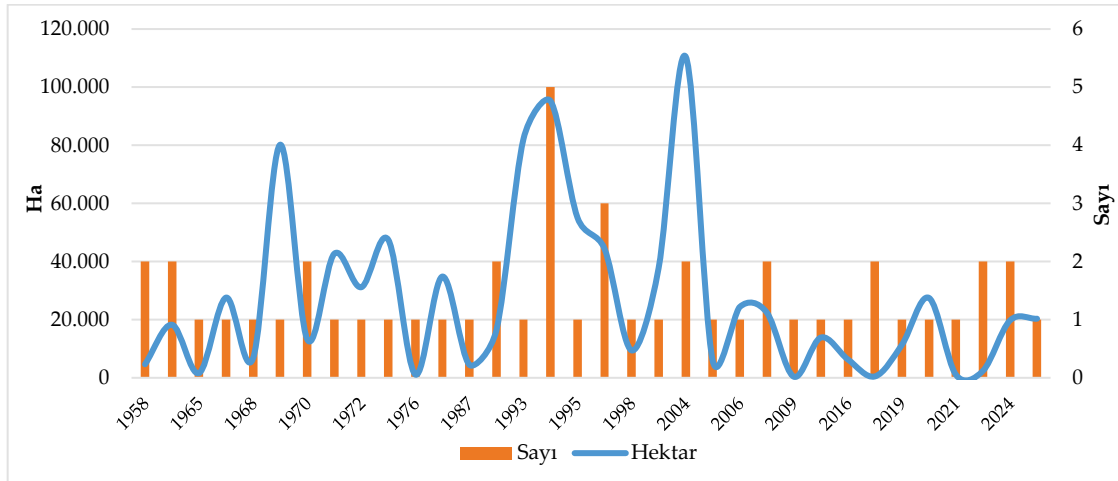
Şekil 1: Milli Parklar Kanunu'na Göre Yıllar İtibariyle Korunan Alanların Gelişimi (ha)

(T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2025)

Türkiye'nin coğrafi yapısı Akdeniz, Ege ve Karadeniz kıyılarından başlayarak yüksek kıyı bölgelerine, iç kesimlerdeki dağlık arazilere, derin oyulmuş vadilere ve geniş bozkırlara kadar uzanan, verimli alüvyal ovalardan, kurak ve kayalık yamaçlara kadar geniş bir ekolojik yelpazeye sahiptir (Kaya ve Raynal, 2001, s. 131). Türkiye'nin özellikle bitki çeşitliliği ve yaban hayatı açısından zengin bir niteliğe sahip olması, canlılara yaşam alanı sunması, nesli tehlikede olan türleri barındırması, tarihî ve kültürel özellikler yönünden ulusal ve uluslararası endemik türdeki kaynak değerlerine sahip oluşu, doğal ve estetik açıdan insanlara rekreatif olanaklar sağlaması, bilimsel ve eğitsel çalışmalar açısından önemli olması gibi pek çok özellik sebebiyle koruma altına alınmış alanlar mevcuttur ve millî parklar da Türkiye'de önemli bir yer tutmaktadır (Gülgün vd., 2008, s. 38) (Şekil 2).

Şekil 2: Türkiye'de Yıllara Göre Millî Park Sayıları ve Kapladığı Alan

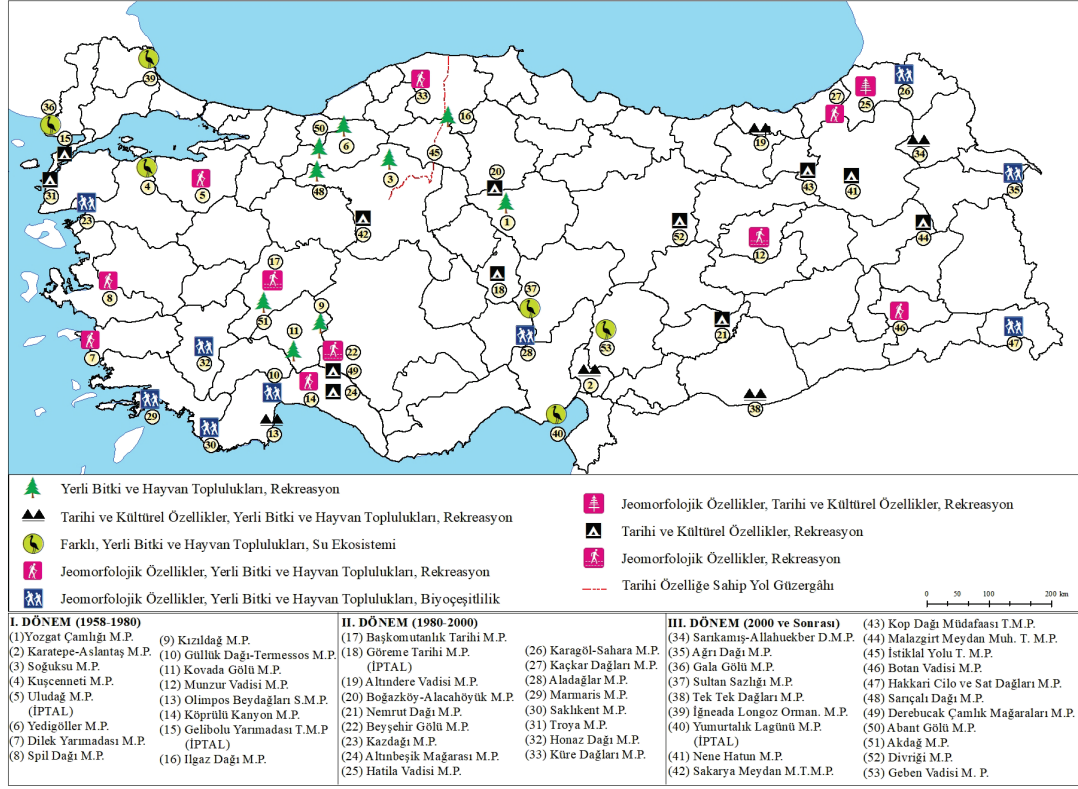
(T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2025)

Yozgat Çamlığı'yla başlayan millî park ilan süreci, farklı türdeki alanların keşfedilmesiyle koruma altına alınarak artış göstermiştir. Türkiye'nin iklim, bitki örtüsü, çeşitli türdeki hayvan varlığı, jeolojik, jeomorfolojik ve hidrolojik yapıyla kültürel ve tarihî özellikler bakımından önemli oluşu, hemen hemen bütün bölgelerde millî parkların oluşturulmasında etkili olmuştur. Coğrafi

Neyi, Kimden Koruyoruz? Türkiye’deki Millî Parkların Politik Ekoloji Çerçevesinde Değerlendirilmesi

açıdan bakıldığında millî parkların ülke geneline yayılmakla birlikte Türkiye’nin güneybatı kesiminde yoğunlaştığı görülmektedir (Şekil 3).

Şekil 3: Türkiye’de Yer Alan Millî Parklar

(Erol vd., 2011, s. 5381; T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2025’ten yararlanılarak derlenmiştir.)

Millî parkların gelişimini tarihsel bir bağlamda anlatmak için belirli yıllar dikkate alınmıştır. Millî parkların ilk oluşmaya başladığı 1958 yılıyla Türkiye’de önemli bir kırılımın yaşandığı 1980 yılı I. Dönem (1958-1980) başlangıç dönemi, 1980 yılıyla 2000 yılları arası II. Dönem gelişme dönemi, 2000 yılı sonrası III. Dönem ise durgunluk ve çatışma dönemi² olarak sınıflandırılmıştır. Söz edilen dönemlerde ilan edilen millî park sayıları, birbirlerine yakındır (Tablo 1).

Tablo 1: Dönemlere Göre Türkiye’de İlan Edilen Millî Park Sayıları ve Toplam Alanları			
Dönem	Yıllar	Millî Park Sayısı	Alan (ha)
I (Başlangıç)	1958 - 1980	14	274.807
II (Gelişme)	1980 - 2000	15	379.745
III (Durgunluk ve Çatışma)	2000 ve sonrası	20	266.707

(T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2025).

I. Dönem (1958-1980), başlangıç yılları olduğu için ilk aşamada sayıca bir artış söz konusu olmuştur. Bu süreçte ilan edilen millî parkların genel özelliklerine bakıldığında daha çok doğal ve kültürel kaynak değerine ve rekreasyon potansiyeline sahip olduğu söylenebilir. II. Dönem (1980-2000), bir önceki döneme göre millî park sayıları aynı kalmış, ancak alan olarak artmıştır. Rekreasyon

² Ulusal ve uluslararası ölçekte korunan alanların sürdürülebilir bir şekilde kullanımı ve ekolojik bütünlüğünün sağlanması vurgulansa da özellikle 2000 yılından sonra alınan kararların sorgulandığı ve turizm, madencilik, enerji gibi çeşitli faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ve statü iptalleri sebebiyle yazarlar tarafından durgunluk ve çatışma dönemi şeklinde bir kavramsallaştırma yapılmıştır.

öncelikli olmak üzere bitki ve hayvan toplulukları ve jeomorfolojik özelliğe sahip alanlar, millî park olarak ayrılmıştır. Bununla birlikte, Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nin yaşandığı bölge "Başkomutan Tarihi Millî Parkı" adıyla koruma altına alınmıştır. Başol (1985, s. 83) başlangıçta orman bölgelerinin millî park olarak ilan edildiğini, ancak bu süreçten sonra arkeolojik, tarihî ve mimari değere sahip alanların 1980'den sonra millî park olarak ayrılmaya başladığını ifade etmiştir. Bayer (1994, s. 54) de bu devrede ilan edilen millî parkların 1983 yılında çıkarılan Millî Parklar Kanunu'yla planlı bir şekilde ilan edilmeye başladığını belirtmiştir. III. Dönem'e ise (2000 ve sonrası) *tartışmaların yoğun olduğu yıllardır* denilebilir. Türkiye'de neoliberal politikaların daha fazla uygulanmaya başladığı 2000 yılı sonrası dönemde millî parkların madencilik, enerji, turizm gibi ekonomik faaliyetlerde ön plana çıkmaya başlamasıyla ve piyasa, kazanç ve sermaye faktörü sebebiyle bu alanlar üzerindeki baskılar artmıştır.

Özellikle ekonomik kazanç sağlama düşüncesiyle millî park alanlarında gerçekleştirilen projeler, kaynak değerlerinin hedeflerine uygun şekilde korunmaması, millî park yasalarına uygun olmayan kullanımlar, korunan alanların kullanıma açılmasını kolaylaştıran eylemler gibi pek çok uygulama (Alkan ve Korkmaz, 2009, s. 15), millî parklar tarihi açısından en tartışmalı yılları kapsamaktadır. Tüm bu gelişmeler, millî parkların politik ekolojinin perspektifinden ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymakta, bu kaynaklar üzerindeki müdahalelerin ve düzenlemelerin sosyal yaşam ve ekolojik hayat üzerindeki etkilerini incelemeyi akademik olarak değerli kılmaktadır.

4.3. Türkiye'de Millî Parkların Politik Ekolojisi

Birçok ülke, doğal kaynakları korumak ve aynı zamanda ekonomik fayda sağlamak amacıyla korunan alan ağlarını genişletmeyi hedeflemektedir. Bu, aynı zamanda medenileşmenin ve çağdaşlaşmanın bir göstergesi olup insani gelişim açısından da gereklidir. Bu hedef doğrultusunda doğal alanlar içerisinde hayati öneme sahip olan millî parklar, hem bilimsel araştırmaya hizmet eden hem de insanların doğasını keşfetme ve dinlenme amacıyla tercih edilen önemli mekânlardır.

Öyle ki yasal süreçlerle korunmalarına rağmen millî parklar, çeşitli problemlerle karşılaşabilmektedir. Kendine has dinamiklere sahip olan bu alanlarda sorunlar çoğunlukla politik, toplumsal, ekonomik, yönetsel ve benzeri şekilde ortaya çıkabilmektedir. Türkiye'nin yaklaşık 67 yıllık millî parkçılık hikâyesine bakıldığında millî parklar konusunda alınan kararlar, uygulamalar, planlamalar incelendiğinde, yapılan akademik çalışmalar gözden geçirildiğinde sorunlar içinde öne çıkanların; *statü değişikliği, sınır daraltma ve millî park statüsü tartışmalı olan alanlar, millî parkların korunma(ma)sında sermayenin ayrıcalığı, yetki karmaşası/çok başlılık ve yerel toplulukların dışarıda tutulması* sorunları olduğu görülmektedir. Bu tür sorunlar, millî parkların etkili ve kontrollü bir şekilde gelişmesini engelleyebilir, doğal yaşamı ve biyo-çeşitliliği tehdit edebilir ve millî parkların hedeflerine uygun şekilde korunmasını zorlaştırabilir. Bu nedenle, koruma sistemlerinin sürekli olarak gözden geçirilmesi ve sorunlara yönelik tedbirler geliştirilmesi önemli bir gerekliliktir.

Statü Değişikliği

2010 yılında TBMM'ye sunulan ve beraberinde de pek çok tartışmaları getiren *Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı*'nda korunan alanlarla ilgili statü değişikliğinin ve yeniden değerlendirilmesinin önünü açan hükümlere yer verilmiştir. Tasarının 6. maddesinde *daha önceden ilan edilmiş ve belirlenmiş korunan alanların sınırlarının, bu kanun hükmüne göre değiştirilebilir, kısmi ya da tamamen farklı bir statüye dönüştürülebilir ya da korunan alan statüsü kaldırılabilir* şeklinde belirtilmiştir. Yapılması hedeflenen şeyin sınır değiştirilmesi ya da statü değiştirilmesinden ziyade statünün kaldırılabilir olması dikkat çekmiştir (Atmış ve Artar, 2013, s. 411). Ancak kamuoyunda da tepkiye yol açan söz konusu tasarı, Çevre ve Orman Komisyonu'nda görüşülmüş, kabul edilmiş, ancak genel kurulda görüşülmediği için kadük bırakılmıştır. Öyle ki bu ve benzeri şekilde sık sık yapılan statü değişikliği insanla doğanın sürdürülebilir ve öngörülebilir geleceği açısından risk taşımaktadır (WWF Türkiye, 2020, s. 49). Her ne kadar söz konusu kanun tasarısı yürürlüğe girmese de yapılan bazı düzenlemelerle statü değişiklikleri gerçekleşmiştir.

Neyi, Kimden Koruyoruz? Türkiye'deki Millî Parkların Politik Ekoloji Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Yasalar gereği bazı korunan alanlarda gerçekleştirilen eylemler değişiklik gösterir. Bir kısım alanlarda statüleri gereği yapılması ve yapılmaması gereken bazı durumlar söz konusudur. Kimisinde yapılaşma faaliyetlerine izin verilmezken kimi alanlarda esnekliğe gidilerek birtakım eylemlere izin verilebilmektedir. Millî Parklar Kanunu'nda tabiat anıtı ve tabiat koruma alanlarında yapılaşma faaliyetlerinin her türlüşü yasaklanmışken millî park ve tabiat parkları gibi alanlarda bu çeşit eylemler gerçekleştirilebilmektedir (Velioğlu, 2012, s. 123). 2005 yılında Gala Gölü, 2006 yılında Sultan Sazlığı, 2007'de İğneada Longoz Ormanları, 2008 yılında Yumurtalık Lagünü tabiatı koruma alanıyken, statü değişikliği yapılarak bu alanlar, millî parka dönüştürülmüştür (Serter, 2020, s. 249). Örneğin, 06/12/2008 tarihli 27076 sayılı 2008/14355 karar sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 31/3/1994 tarihli ve 94/5451 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla tabiatı koruma alanı olarak belirlenen Yumurtalık Lagünü'nün ilgili bakanlıkların görüşüyle tabiatı koruma alanı statüsü kaldırılarak 06/8/2008 tarihinde millî park olarak belirlenmiştir (Resmî Gazete, 2008). Ancak *İskenderun ve Yumurtalık Çevre Koruma Dernekleri* sahanın daha alt bir düzeyde koruma statüsüne dönüştürülmesinin taraf olunan uluslararası sözleşmelere aykırılık teşkil ettiği gerekçesiyle söz konusu kararın iptalini talep etmiştir. Danıştay ise, statü değişikliğine gidilebilmesi için bir alanın o statüde korunmasını gerektiren niteliğini kaybetmiş olması gerektiğini vurgulamıştır. Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından yapılan incelemeler neticesinde ise tabiatı koruma alanının niteliğini yitirdiğine dair herhangi bir bilgi veya belge bulunmadığı belirtilmiştir. Dolayısıyla bu doğrultuda millî park statüsünün daha etkin ve verimli bir koruma sağlayamayacağı düşüncesiyle 6.8.2008 tarihli ve 2008/14355 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nda hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle kararın iptaline karar verilmiştir³. Ancak 2016 yılında davaya ilişkin süreç tamamlanarak tekrar millî park statüsüne geçirilmiştir (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2025). 2023 yılında ise Yumurtalık Lagünü'ne tabiatı koruma alanı statüsü geri verilmiştir⁴.

1983 yılında çıkarılan 2873 sayılı Millî Parklar Kanunu'nun 2. maddesine göre millî parklar, *bilimsel ve estetik açıdan değerli, ulusal ve uluslararası öneme sahip doğal, kültürel kaynakları koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçaları olarak tanımlanmıştır. Aynı maddede tabiatı koruma alanı, bilim ve eğitim açısından büyük öneme sahip olan nadir, tehlikeye maruz kalmış ya da kaybolmaya meyilli ekosistemler, türler ve doğal olaylar sonucu oluşmuş örneklerin yalnızca bilimsel ve eğitim amacıyla kullanılmak üzere ayrılan ve tam manasıyla korunması gereken doğal parçalar olarak ifade edilmiştir. Ancak aynı kanunun 8. maddesinde turizm bölge, alan ve merkezleri dışında kalan millî parklar ve tabiat parklarında kamu yararı gözetilerek ve belirlenen planlara uygun şekilde turistik amaçlı binalar ve tesisler inşa etmek üzere gerçek kişiler ve özel hukuk tüzelkişileri lehine Maliye Bakanlığı'nın görüşü alınarak Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nca (Günümüzde Tarım ve Orman Bakanlığı) izin verilebilir* ifadesine yer verilmiştir (Resmî Gazete, 1983). Böylece, uygulanan/uygulanacak olan bir statü değişikliği, yapılmasına katiyen izin verilmeyen pek çok eylemin gerçekleşmesini sağlayabilir. Öyle ki Millî Parklar Kanunu'nun engellediği ve yapılaşmalara karşı çıkan pek çok maddesi bulunurken millî parklarda turizm amaçlı tesislere izin verilebilmektedir. Yumurtalık Lagünü de başlangıçta tabiatı koruma alanı olarak belirlenen, aynı zamanda *Ramsar Sözleşmesi* kapsamına alınan, mutlak bir koruma gerektiren, yalnızca eğitim ve bilim amaçlı kullanılmasına izin verilen bir sulak alandır. Bu alanın bir dönem millî parka dönüştürülmesi, ilgili maddeler gereğince turizme kapı aralamış ve daha sıkı koruma tedbirleri gerektirirken daha esnek bir korumaya geçilmiştir. Ancak, tekrar tabiatı koruma alanı olarak değiştirilmesi alanın geleceği açısından önemli olmuştur.

Gelibolu Yarımadası Tarihî Millî Parkı ise statü değişikliği konusunda bir başka örneği teşkil etmektedir. 28/06/2014 tarihli 29044 sayılı 6546 kanun numarasıyla Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihî Alan Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun'la Tarihî Alan Başkanlığı'nın görev ve yetkileri belirtilmiştir (Resmî Gazete, 2014). Böylece, 2014 yılında Gelibolu Yarımadası Tarihî Millî Parkı'nın

³ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. T.C. Danıştay Onuncu Daire Esas No:2009/1713 Karar No: 2014/895. (Erişim Tarihi: 23.5.2024).

⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 27.04.2023 tarih ve E:2022/1958, K:2023/876 sayılı kararı (<https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Menu/30/Tabiat-Koruma-Alanlari>) (Erişim Tarihi: 23.5.2024).

millî park vasfının kaldırılması konusunun temel nedeni sorgulanırken bu değişikliğin yapılmasında başka bir koruma yaklaşımı olarak değerlendirilen Alan Başkanlığı modelinin geliştirildiği duyurulmuştur.

Alan Başkanlığı yaklaşımı; doğal, kültürel, tarihî, arkeolojik değerlerin korunması ve yönetilmesinde etkili bir planlama modeli olarak benimsenen, tarihî alanların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında bütüncül bir yaklaşım ve yenilikçi bir araç olarak değerlendirilmiştir. Kurumsal yetki karmaşasının önüne geçmek, sürecin işlerliğini hızlandırmak ve alanın bütün değerleriyle beraber korunarak devamlılığının sağlanması, geliştirilmesi, yaşatılması ve tanıtılması açısından da etkili bir yaklaşım olduğu vurgulanmıştır (Erbey, 2019, s. 300). Erten (2014) ise Gelibolu’da çeşitli sit alanları bulunan ve sıradan bir bölgeye dönüşen, sınırsız yetkiler verilen alan başkanlığının merkezî ve otoriter bir yönetim anlayışına büründüğünü, katılımcı ve müzakereci sürecin dışlandığını, yerel düzeyde herhangi bir kurum, kuruluş, STK ya da toplumu temsil eden yerel bir katılımdan bahsetmenin mümkün olmadığını vurgulamıştır. Ayrıca ziyaretlerle de taşıma kapasitesinin çok üstünde ziyaretçinin ağırlamasının bir anlamda turistik bir gezi gibi algılanmasına neden olduğunu belirtmiştir. Talebe yönelik ise bu bölgeye konaklama, yeme içme mekânları, ulaşım gibi çeşitli altyapı imkânlarını geliştirmesi için yatırımcıların çekildiğini ve rant temelli bir anlayışın hâkim olduğunu ifade etmiştir.

Gelibolu dışında 01/06/2019 tarihli 30791 sayılı 7174 kanun numarasıyla Kapadokya Alanı Hakkında Kanun çıkarılarak Kapadokya Alan Sınırı belirlenmiş (Resmî Gazete, 2019a) ve Göreme Tarihî Millî Parkı’nın millî park statüsü kaldırılmıştır (Resmî Gazete, 2019b). Alan Başkanlığı modeli getirilmeden önce Göreme’nin de içinde yer aldığı Kapadokya Bölgesi, 1985 yılında *Türkiye’nin Dünya Miras Alanı* olarak seçilmiştir. Bu bölge, aynı zamanda bünyesinde doğal sit, kentsel sit, arkeolojik sit gibi çok katmanlı bir koruma yapısına sahip olduğu için zamanla bu çok katmanlı koruma statüleri iç içe geçmiştir. Millî park sahası da merkezi Kapadokya’nın tamamını değil, geniş doğal, kentsel ve arkeolojik sit alanının ortasında yer alan daha dar bir bölgeyi içermektedir. Uzun Devreli Gelişme Revizyon Planı, tüm bölge yerine sadece bu dar alan için hazırlanmıştır. Planın çevresel bağlamdan kopuk ve bütüncül bir yaklaşımdan uzak bir şekilde hazırlanmış olması, planın uygulamada etkinliğini sorgulanabilir hâle getirmiştir. Ancak, Kapadokya Alanı Hakkında Kanun’un yürürlüğe girmesiyle Kültür Turizm Koruma ve Gelişme Bölgesi’yle millî park sınırları tekil olarak değerlendirildiğinde koruma statülerinin etkinliği, yasal değişikliklerle zamanla azalmış ve bölgedeki koruma faaliyetleri daha karmaşık hâle gelmiştir. Ayrıca, turizmin öne çıkarılması ve alanın miras değerlerinin yeterince anlaşılmaması, korumanın ikinci planda kalmasına ve turizmin bölgedeki ekonomik etkinliğinin hâkim olmasına neden olmuştur (Şakar, 2022, s. 14). Kapadokya Alan Sınırı, statüsü kaldırılan Göreme Tarihî Millî Parkı’ndan daha geniş bir coğrafyaya yayılmaktadır. Ancak, bu genişletme sırasında, eşsiz doğal, tarihî, mimari ve kültürel kaynaklara sahip olan Göreme Millî Parkı, koruma statüsünden mahrum bırakılmaktadır. Ayrıca, iptal edilen Göreme Millî Parkı sınırlarında yer alan bölgelerle Nevşehir ilinin kenarlarında bulunan ve yapılaşmaya (konut, ticaret veya turizm amaçlı) açılan alanlar arasındaki imara açılma durumları, net bir şekilde tanımlanmamaktadır ve Göreme Millî Parkı için herhangi bir koruma mekanizması önerilmemektedir (Yaşar, 2019, s. 3). Böylelikle coğrafi, tarihî ve kültürel olarak hassas olan bölgede aşırı yapılaşma tehlikesi söz konusuken yeni imarlarla birlikte bölgede madencilik, ulaşım, turizm faaliyetlerinin, kentsel büyümenin, konut artışının ve otel yığılmalarının önü açılmaktadır. Fakat bu kararların bölgeye olan ekonomik, toplumsal, çevresel ve mekânsal etkisi maalesef düşünülmemektedir.

Kapadokya Bölgesi’ndeki karmaşık ve üst üste binmiş yapının sebep olduğu koruma sorunlarını çözmek adına yeni bir merkezî yapılanma olarak Kapadokya Alan Başkanlığı kurulmuştur. Her ne kadar Kapadokya Bölgesi’nin Alan Başkanlığı modeline geçişi ve tek bir yerden yönetimi, olumlu gibi görünse de bu modelin de getireceği belli başlı sorunlar bulunmaktadır. Kapadokya Alan Sınırı, millî parkı ve parçalı hâldeki sit alanlarını içine alarak çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Yeni bir modele geçiş sürecinin iyi bir şekilde yönetilememesi, alan başkanlığının

Neyi, Kimden Koruyoruz? Türkiye’deki Millî Parkların Politik Ekoloji Çerçevesinde Değerlendirilmesi

yönetim ve denetim mekanizmasında sorunlara sebep olabilir; kararların uygulama aşamasında izlenmesini zorlaştırabilir. Özellikle alan başkanlığının tek bir elden karar alıcı, onaylayıcı ve aynı zamanda uygulayıcı olması, başkanlığı karar aşamalarında kontrol edemez duruma getirebilir. Ayrıca, çıkarılan Kapadokya Alanı Hakkında Kanun’unda ve ilgili yönetmeliklerde, katılımcı koruma anlayışına dair bir referansın bulunmaması, dolayısıyla katılımcı bir yönetim anlayışının oluşmaması, bölge paydaşları ve yerel yönetimlerle iş birliğinin kurulmaması, ilerleyen süreçlerde problemlere yol açabilir. Öyle ki yeniden yapılacak yönetmelik ve yönergelerde iş birliği yapılmadığında bölgede etkili bir koruma ve denetim sistemi kurmak güç olacaktır. Aynı zamanda alanda ziyaretçi planlamasının doğru bir şekilde yapılmaması durumunda telafisi olmayan tahribatlar ortaya çıkabilir (Şakar, 2020, s. 322).

Statü değişikliğine yenisi eklenen, yakın zamanlarda yankı uyandıran ve hararetli tartışmaların odağındaki Uludağ Millî Parkı’nın akıbeti, aslında 2006 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla 1.600 hektarlık alanın millî park sınırları dışına çıkarılmasıyla başlamıştır. Hâlbuki 1961 yılında Uludağ’ın millî park olarak ilan edilmesiyle alan, iki katına çıkarılmış ve izni olmayan yapılar yıkılmıştır. Ancak Uludağ’ın 1. Gelişim Bölgesi içindeki kayak pistleri ve oteller nedeniyle orman yayılımı zarar görmüş, önemli derecede tahribata uğramıştır. Uludağ’ın yaşadığı bu durum, millî park fikrinin ortaya çıkış felsefesinden uzakta, sadece bir macera parkı şeklinde kullanıldığını gösterir niteliktedir. Uludağ’ın millî park statüsünden çıkarılarak 1. ve 2. Gelişim Bölgeleri’yle kayak pistlerinin yer aldığı alanın Uludağ Alan Başkanlığı çatısı altında Kültür ve Turizm Bakanlığı’na verilmesi durumu ise büyük tartışmalara neden olmuştur (Zeybek ve Mirici, 2022, s. 23).

25/11/2022 tarihinde TBMM Başkanlığı’na sunulan kanun teklifinde millî park, kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesi, doğal sit alanları gibi birçok farklı koruma statüsüne sahip olan Uludağ Alanı’nda, farklı merciler tarafından idari yetkiler bulunduğu için bu durumun, yetki karmaşasına yol açtığı, hem ziyaretçilerin hem de yatırımcıların uzun ve ağır bürokratik süreçler yaşadığı belirtilmiştir. Alan başkanlığının yasalaştırılmasıyla bütünsel bir yaklaşım benimseneceği ve yetkilerin tek elde toplanarak yetki karmaşasının önleneceği hedeflenmiştir. Ancak, aleyhte söz alan milletvekilleri ise hâlihazırda bir yetki karmaşası durumunun yaşanmadığını, çoğu yetkinin Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüğü’nde olduğunu, planlanan düzenlemelerin Uludağ’ı imara ve yapılaşmaya açmaya yönelik olduğunu, yetkileri tek bir yerde toplamanın Uludağ’ın millî park statüsünü tehlikeye atacağını, bu durumun flora, fauna üzerinde ve alanın sürdürülebilirliğini tehdit edeceğini belirtmiştir. Ayrıca, millî park görevlilerinin politik sebeplerle yetkilerini kullanmaya izin verilmediği, bu sebeple kaçak yapıların yıkılmadığı, millî park sahasında yalnızca bir orman muhafaza memurunun çalıştığı ve yeterli seviyede kadro açılmadığı, dolayısıyla Millî Parklar Müdürlüğü’nün görevini tam olarak yerine getirmediği izlenimi oluşturulmasının doğru olmadığı belirtilmiştir⁵. *Dünya Doğayı Koruma Vakfı Türkiye* temsilcisi olan WWF Türkiye (2022, s. 3) tarafından yapılan “Alan Başkanlığı” modeline ilişkin açıklamada, söz konusu teklifle asıl hedefin, daha çok kişiye hizmet sağlayacak kış turizmini geliştirmek olduğu, millî park ve çevresindeki yapılaşma sürecinin hızlanarak yaban hayatının, Uludağ ormanlarının, su kaynaklarının, botanik kaynak değerlerinin ve kentin iklim değişikliğine karşı uyum yetisinin bozulmasına yol açacağı belirtilmiştir. Ayrıca, korumanın yanı sıra rekreasyon ve eğitim imkânları sunmasından dolayı millî parkların kitle turizmine azami seviyede bir kapasite oluşturmak ve buna yönelik altyapı imkânları için yatırım gerçekleştirilebilecek yerler olmadığı vurgulanmıştır. Uluslararası platformlarda da Alan Başkanlığı şeklinde evrensel seviyede bir tanımlama olmadığı ve son zamanlarda bu model çerçevesinde yönetilen alanlarda da istenilen hedeflerin sağlanmadığı ifade edilmiştir.

Tartışmalar devam ediyorken 26/1/2023 tarihli 32085 sayılı 7432 kanun numarasıyla Uludağ Alanı hakkında Alan Başkanlığı Kanunu çıkarılmıştır. Kanunun asıl amacının doğal ve turistik

⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. TBMM, (2022, s. 11). <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss380.pdf> (Erişim Tarihi: 23.5.2024).

açıdan değerli olan Uludağ sahasının, bünyesindeki değerlerinin korunup planlamalar dâhilinde yönetilip denetlenmesini sağlayan esasları düzenlemek olduğu (Resmî Gazete, 2023) ifade edilmiştir.

Sınır Daraltma ve Millî Park Statüsü Tartışmalı Olan Alanlar

1972 yılında ilan edilen Olimpos-Beydağları Millî Parkı ise sınır daraltma işlemiyle alansal bir değişim yaşamıştır. Başlangıçta 69.800 ha olarak ilan edilen millî parkın sınırları, içerisinde bulunan Tekirova, Çamyuva, Kemer, Göynük ve Beldibi yerleşimlerinin 1988 yılında millî park sınırı dışına çıkarılmasıyla 35.375 ha'lık bir alan kaybı yaşanmış, millî park alanı 34.425 ha düşürülmüştür. Bu sınır değişimi, çeşitli faktörlere bağlı olarak gerçekleşmiştir. İlk başlarda millî park, uzun devreli gelişme planı koruma-kullanma dengesini gözetken interdisipliner bir çalışmanın ürünüyken, 1970'li yıllardaki artan talep ve turizm gelişmeleri sonucu gerçek anlamının dışına çıkmıştır. 1982 yılında çıkarılan Turizmi Teşvik Kanunu'yla getirilen kredi, alan tahsisi ve vergi indirimi gibi teşvikler de alan talepleriyle turizmi artırmıştır. Yine bu yıllarda başlatılan Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi, kıyı kesimde turizmin yoğun olarak gelişmesine neden olmuştur. Bu proje için de ormanlık alanlarla ve tarım alanları yerini turizme ve yerleşime bırakmıştır (Atik vd., 2006, s. 168).

Statü değişikliği, sınır daraltma gibi tartışmaların yanı sıra millî park statüsüne uygun olup olmadığı tartışılan millî parklar da mevcuttur. Serter (2020, s. 249)'e göre 2004 yılında Ağrı Dağı Millî Parkı'yla 2007 yılında Tek Tek Dağları Millî Parkı, Millî Parklar Kanunu çerçevesinde değerlendirildiğinde doğal kaynak değerlerine uygun bir şekilde ilan edilmiştir. Ancak Tek Tek Dağları Millî Parkı'nın da sahip olduğu kaynak değerlerinin yetersiz olduğu, dolayısıyla millî park statüsü verilebilecek bir alan olmadığı, hatta bu alanın millî park statüsünün iptal edilmesinin yerinde bir karar olacağı vurgulanmıştır. Aynı şekilde, tarihî özelliği açısından millî park ilan edilen bazı millî parkların alan büyüklüğü açısından az bir alan kapladığı ve tarihî açıdan da oldukça az kalıntının olduğu ifade edilmiştir. Nene Hatun Millî Parkı'nda yalnızca iki tane topçu tabyasıyla bonet, Malazgirt Meydan Muharebesi Tarihî Millî Parkı'nda tarihî niteliğe sahip kalıntıların olmadığı, İstiklal Yolu Tarihî Millî Parkı'nın da alan büyüklüğüyle tarihî kalıntıların az olması sebebiyle millî park olma özelliğinden uzak olduğu, Sakarya Meydan Muharebesi Tarihî Millî Parkı'nın da parçalı bir şekilde millî park olarak ilan edildiği ve bu durumun da alanın yönetilmesi açısından probleme sebep olacağı belirtilmiştir.

Millî Parkların Korunma(ma)sında Sermayenin Ayrıcılığı

Türkiye'de Millî Parklar Yönetmeliği'nin 5. maddesinde de kamu yararı açısından zorunluluk oluşması durumunda planda belirtilmeyen bir yatırım projesinin uygulanması durumuna, belirtilen projenin çevre ekosistem açısından fayda gözetilerek koruma politikalarına ters düşmeyecek şekilde izin verileceği belirtilmektedir (Resmî Gazete, 1986). Ancak, bu tarz projelerde nadir ve nesli tehlike altında olan biyolojik çeşitlilik çoğunlukla etkilenen alanlar olmuştur.

Bookchin'e göre insanlık (2014, s. 89), ya dinsel ya da ekolojik bir alçak gönüllülükle doğal yasaları kabul edip her türlü varlığa hak ettiği saygıyı göstermeli ya da doğanın zorunlu yasalarından sıyrılıp teknolojik ve ussal kurnazlığını kullanarak doğaya hâkim olmalıdır. İkinci argüman daha çok, doğaya duyulan insani kaygı ve parçası olunan yaşam dünyasına yönelik duyarlılık yerine bireysel çıkarlara dayanmaktadır. Bu nosyonuyla doğanın, sadece insanların üretim ve tüketim kaynakları olarak görülmesini teşvik eden kapitalist sistemin rekabetçi, sınıfsal ve hiyerarşik yapısını eleştiren *Bookchin* (2015, s. 203), bu sosyal sistemin doyumsuzluğunu vurgularken insanoğlunun, doğayı kontrol altına almaya çalıştığı bir ideolojiye dayandırır. Bir zamanlar, Türkiye'nin gündeminde önemli bir yer edinen Kaz Dağları'ndaki termik santrallerle ilgili tepkilerden sonra madencilik faaliyetleri de kamuoyunda fazlaca yankı uyandıran önemli gelişmeler arasında olmuştur. *Bookchin* (2014)'nin vurguladığı noktaya örnek olarak ulusötesi şirketlerin gözde mekânlarından biri olan Kaz Dağları'nda altın madeni sebebiyle çok sayıda ağacın kesildiği, yeşiller arasında kalan tıraşlanmış görüntüler verilebilir. Öyle ki gerek çevreci grupların gerekse de yöre halkının karşı çıkışları, bu tarz girişimlerin önüne geçememiştir.

Neyi, Kimden Koruyoruz? Türkiye'deki Millî Parkların Politik Ekoloji Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Tema Vakfı'nın Kaz Dağları Yöresi'yle ilgili hazırladığı rapora göre, orman alanlarının % 80'inin, koruma alanlarının % 55'inin madencilik faaliyetleri yapılabilir alanlar olarak belirlendiği, Kaz Dağları Millî Parkı'nın % 80'inin, Troya Millî Parkı'nın %10'unun, Kaz Dağı Göknarı Tabiat Koruma Alanı'nın % 99,9'unun ihale ruhsat alanı içinde, önemli doğa alanlarının % 95'inin, Tarihî ve Kültürel Varlıkların % 66'sının, tarım alanları ve büyük ovaların % 78'inin maden ruhsat alanları içinde kaldığı belirtilmiştir (TEMA, 2020, s. 28). Yabancı sermaye destekli ulusötesi şirketlerin doğal alanlar üzerindeki bu tarz faaliyetleri, maden projelerinin artmasını mümkün hâle getirmiştir. Maden sahalarının millî park alanlarının uzağında olması, bu alanlar üzerindeki tehlikeyi uzaklaştırmış sayılmaz; aksine işlem sırasında çevre ekosistem de zarar görebilmektedir. Projelerin ihale aşamasında olması, o sahaların maden faaliyetlerine açılacağına birer göstergesi olabilir. Bu projelere onay verilmesi durumunda Kaz Dağları'ndaki tehlikenin boyutu da büyümüş olacaktır. *Madencilikte yer seçim şansı yoktur* söylemiyle *nerede olursa olsun bu faaliyet gerçekleşebilir* mantığıyla hareket edildiğinde doğanın, habitatın, ekosistem bileşenlerinin varlığı yok sayılmış olur.

Karadeniz Bölgesi de projeler konusunda çoğunlukla kamuoyuna yansıyan örneklerle anılan bir bölgedir. Cerattepe protestoları olarak tarihe geçen Artvin Cerattepe'deki ormanlık alanda planlanan maden ocaklarına karşı verilen tepkiler ise gündemde uzun bir süre kalmıştır. ÇED raporunun çeşitli iptaller sonrasında olumlu sonuçlanmasıyla maden şirketleri sahaya girmiş, ancak bölgede yapılan protestolar, çevre illere de yayılarak kitleselleşmiş ve büyük bir tepkiye yol açmıştır. Kafkasör Turizmi Koruma ve Geliştirme Bölgesi'yle Hatila Vadisi Millî Parkı'nın yanı başında olan bu alan, maden projelerinin kısıncı altında kalmıştır. TEMA (2021, s. 26) raporlarına göre Artvin'deki farklı koruma statülerine ait korunan alanların %47'sinin maden yapılabilecek alanlar olarak belirlendiği, millî park alanlarının da %84'ünün maden ruhsatlarıyla ruhsatlandırıldığı belirtilmiştir. Maden Kanunu'nda yapılan her bir değişiklik, maden ruhsat alanlarını genişletilirken 2004'te yapılan değişiklikte koruma altına alınmış, pek çok alan da bu şekilde maden projelerine açılmak istenmiştir.

Nitekim Türkiye'de enerji ihtiyacı sebebiyle su kaynaklarına yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. Millî Parklar Yönetmeliği'nin içme suyu açısından yapımı acil olan ve kamu yararı için önemli bir zaruriyet oluşturan yapılar için uzun devreli gelişme planı ya da gelişme planı şartı aranmayacağı (Resmî Gazete, 1986) ifadelerinin bulunması, bu şekilde yeni projelerin habercisi olmuştur. Bu durum da içme suyuna yönelik projelerin önünü açmıştır. Kamu yararı ve içme suyu gibi ifadeler millî park yakınında HES ve baraj yapımı projelerini cesaretlendirmiştir. Günümüzde hâlihazırda millî park sınırında veya çok yakınında hidroelektrik santraller ve barajlar mevcuttur (Tablo 2). Öyle ki HES'lerin çevresel etkileri göz önüne alındığında bulundukları lokasyonlarda ortaya çıkan tahribatın boyutları gerek park ekosistemi gerekse de bölgedeki insan ekolojisi açısından büyük sonuçlar doğurabilmektedir.

Tablo 2: Millî Park Sınırı/Yakınında İnşa Edilen Hidroelektrik Santraller		
Santral Kuruluş Yılı	Millî Park Sınırı/Yakınındaki Proje Adı	Millî Park Adı
1960	Kovada I HES	Kovada Gölü MP.
1971	Kovada II HES	Kovada Gölü MP.
1984	Aslantaş Barajı ve HES	Karatepe-Aslantaş MP.
2013	Kalecik I-II-III	İstiklal Yolu T.M.P
2016	Kasımlar Barajı II ve HES	Köprülü Kanyon MP.
2017	Kayadibi HES	Küre Dağları M.P.

(DSİ, 2024).

Enerji açığının gerekçe gösterilerek baraj ve HES uygulamalarının son dönemde önemli oranda arttığı görülürken bu projelerdeki korunan alanlar ya da doğa koruma alanlarında yer seçim kararları tartışılmış ve Türkiye’de doğa koruma politikalarıyla enerji konusundaki çelişkilere dikkat çekilmiştir. Bu çelişkiler, daha çok bu alanların yönetimi ve korunması konusundaki yasal araçların korunan alanlar üzerindeki müdahale edilebilirliğini kolaylaştırmıştır. Oysa birçok ülke baraj, HES uygulamalarında ekolojik, sosyal çevrede oluşan zararlar nedeniyle ulusal ve uluslararası ölçekte çeşitli tedbirlerin alınmasını zorunlu hâle getirmiştir. Böylece doğal ve ekolojik çevrenin sürdürülebilirliği göz önüne alınarak daha az tahripkâr uygulamalara gidilmiştir (Dünya, 2012, s. 3).

Neoliberal politikaların bir sonucu olarak 1982 yılında çıkarılan 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu’yla kitle turizmini artırmak maksadıyla turizm bölge ve merkezleri belirlenerek teşvik kredileri, yatırım kolaylığı, vergide indirim, arsa tahsisleri vb. gibi destekler sağlamıştır (Resmî Gazete, 1982; Kervankiran vd., 2022, s. 373). Özellikle turizm bölgelerinde yazlık konutların yapımı çoğalırken korunan alanlar üzerinde de olumsuzluklar baş göstermiştir. Dilek Yarımadası-Büyük Menderes Millî Parkı hem yapılaşmaların hem de yangın, avlanma, aşırı otlatma, su kirliliği ve ziyaretçi yoğunluğu sebebiyle zarara uğramıştır (Eşbah vd., 2007, s. 1). Söz konusu kanun; ormanlar, millî parklar ve kıyılardaki turizm yatırımları için birçok teşvik sağladığı için kısa vadede ekonomik fayda elde etmek amacıyla kitle turizmi teşvik edilmiştir. Dilek Yarımadası, Olimpos-Beydağları, alan başkanlığına devredilen Gelibolu Yarımadası gibi kıyıdaki alanlarda kitle turizmi faaliyetleri yürütülmüştür. Millî park içinde çok miktarda orman arazisi, turizm amaçlı tesislere dönüştürülmektedir. Bu alanlardaki kaynakların ve kültürel peyzajların kitle turizmi sebebiyle geliştirilip işletilmesi, millî parkları olumsuz şekilde etkilemesine rağmen turizm tesisleri artış eğiliminde olmuştur. Bu gelişmeler, özellikle korunan alanların ve millî parkların yönetim hedefleriyle bağdaşmamaktadır (Erol vd., 2011, s. 5384).

Turizmi Teşvik Kanunu’nda 2003 yılında 4957 sayılı bir kanunla yapılan değişiklikle turizm yatırımlarında arazi tahsisinde, plan çerçevesinde çeşitli alt yapı imkânlarının sağlanması için bütün işlerin tek bir yerden yürütülmesi amaçlanmıştır (Resmî Gazete, 2003). 2021 yılında Turizmi Teşvik Kanunu’nda 7334 Sayılı Kanun’la birtakım değişiklikler yapılmıştır (Resmî Gazete, 2021). 8. maddeye göre Millî Parklar Kanunu gereğince tespiti ve ilanı yapılan yerlerde konaklama için tesis yapımı uygun görülen ya da konaklama tesisi bulunan alanların yatırımcıya tahsis edilmesinde bakanlık yetkilendirilmiştir. Çadır veya karavan kiralamaları dışında ilgili kurumlara konaklama amaçlı tahsis izinleri verilmeyeceği belirtilmiştir. Buna istinaden, millî park alanlarında konaklama tesisleri turizm amacıyla yatırımcıya tahsis edilebilmekte ve konaklama tesislerinin yapılması için alan tahsisleri yapılabilir (Aydın ve Türker, 2022, s. 147).

Turizmi Teşvik Kanunu kapsamında Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi, ilk zamanlarda çevre ve doğa korumaya öncelik veren ve kolektif bir çalışmayken 1988 yılından sonra millî parkın kıyı kesiminde turizmin yoğun olarak gelişmesine neden olmuştur. Bu süreçte çevre korumaya yönelik yaklaşımdan uzaklaşmış ve bölgenin turistik kapasitesine daha çok önem verilmiştir. 1988’de Olimpos-Beydağları Millî Parkı sınırları dışına çıkarılan Beldibi, lüks tesislerin yer aldığı, tarımsal faaliyetlerin ve pansiyonların bir arada olduğu, kırsal karakterini koruyan, orman arazilerinin bir kısmının günübirlik ve rekreasyonel amaçlı kullanımlara, tarım alanlarının da bir kısmının kırsal konut sahalarına dönüştüğü bir yerleşim alanı olmuştur. Ormanlık bölgede yoğun bir şekilde konut ve pansiyonların görüldüğü Göynük’te ise ilk planlarda turistik tesis sayıları az olarak belirlenmişken revizyon planlarında özellikle 1990 yılındaki revizyon planında öngörülen kentsel gelişim sahası, 1996 yılındaki revizyonla tarım alanlarını da içine alacak şekilde ve millî park sınırına kadar genişletilmiştir. Kemer ise 1988 yılında öngörülen düşük yoğunluklu turizm gelişim sahası, 1996 yılında daha büyük turizm gelişim sahasına dönüşmüş, Kiriş ve Çamyuva yerleşimleri ise tesisler ve yatak kapasiteleri nedeniyle bölgenin en büyük turizm alt bölgesi olmuştur (Atik vd., 2006, s. 170). Korunması gereken doğal alanların turizmin gelişmesi pahasına gözden çıkarılması, beraberinde bu bölgelerde bazı sorunları ve çatışmaları ortaya çıkarmıştır. Yıldız ve Atmış (2019, s.

Neyi, Kimden Koruyoruz? Türkiye'deki Millî Parkların Politik Ekoloji Çerçevesinde Değerlendirilmesi

227), çalışmasında korunan alanlarda; orman, su ve yaban hayatı kaynakları, turizm uygulamaları konularında yaşanan çatışmaların öne çıktığını vurgulamaktadır.

Oysa başka ülkelerdeki millî park politikaları çok farklı şekilde uygulama alanı bulmuş ve yerel halk da ciddi derecede etkilenmiştir. Örneğin Çin'de Çin yasalarına göre doğa rezervlerinde madencilik yapmak yasa dışı bir faaliyettir. Bir bölge millî park olarak duyurulduktan sonra o bölgede bulunan yasa dışı maden sahaları kapatılarak geçimlerini buralarda çalışarak elde edenler işten çıkarılmıştır. Doğanın korunmasında önemli bir tehdit olarak görülen turizm, park yetkilileri tarafından turizm faaliyetlerinin olumsuz etkilerini azaltmak için bazı turistik yerlerin ve doğal güzelliklerin kapatılmasına veya askıya almasına karar verilmiştir. Diğer sakinler de park politikalarının uygulanması nedeniyle turizmle ilgili işlerini, iş fırsatlarını kaybetmişler ve gelirleri ciddi şekilde zarar görmüştür. Geçim kaynakları turizme dayalı olanlar, parktaki doğal kaynaklara bağımlı olan köylüler, sıkı koruma felsefesinden oldukça olumsuz etkilenmişlerdir (Peng vd., 2022, s. 1).

Yetki Karmaşası/Çok Başlılık

Birden çok koruma statüsüne sahip alanlarda birden çok kurumun yetkili ve sorumlu oluşu, yönetimde ve işleyişte bazı sorunlara sebep olurken kurumlar da koordinesiz bir şekilde çalışabilmektedir (Alkan ve Korkmaz, 2009, s. 19). Honaz Dağı Millî Parkı Doğal Sit Alanı, Soğuksu Millî Parkı Ağaç Fosilleri Doğal Sit Alanı veya Gala Gölü Millî Parkı Doğal Sit Alanı gibi birden fazla statüye sahip olduğu için doğal sit alanlarının korunan alanlarla statü çakışması durumunda plan onama yetkisi Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na verilmiştir (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2024).

Sit alanlarının ve koruma bölgelerinin yönetim ve yetkisinin farklı kurumlarda bulunması hem çakışma hem de plan ve uygulama açısından problemlere sebebiyet vermektedir. Özel çevre koruma bölgeleriyle doğal sit alanlarının tespit edilmesi, bu alanlar üzerindeki planlama işlemleri Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na; kentsel sit, tarihi ve arkeolojik alanların yönetim, yetki ve sorumluluğu Kültür ve Turizm Bakanlığı'na aittir. Her ne kadar statü çakışmalarında kurumlar arası protokol yapılmış olsa da bu alanlar arasında millî park, tabiat parkı veya sulak alanların yer alması durumunda Tarım ve Orman Bakanlığı da devreye girerek yetki ve sorumluluk tartışmaları yaşanmaktadır. Böylece sit alanlarıyla korunan alanların birlikte bulunduğu durumlarda bütün kurumların ortaklaşa bir protokolünün olmaması ve özellikle koruma politikalarının hangi kurum tarafından planlanacağı gibi durumlar tam olarak belli olmadığında muğlaklıklar çıkabilmektedir. Bütçe harcamalarında finansal planlamalar yapılırken kurumların yetkisi dışında kalan yerler için herhangi bir bütçe belirleyememe gibi durumları da çeşitli sıkıntılara yol açmaktadır (Kalak ve Demirci, 2023, s. 61).

Bir bölgede doğal sit alanıyla arkeolojik sit alanlarının bir arada olması hâlinde bakanlıkların hangi şartlarda söz sahibi olması gerektiği protokol yapılarak belirlenmelidir. Aksi hâlde, yetki ve sorumlulukların aktarılması çeşitli sorunlara sebep olabilmektedir. Bunun yerine yönetilecek alanın kanuni düzenlemelerle tek bir çatıdan yönetilmesi daha sağlıklı olabilmektedir. Çünkü bu ve benzeri kargaşaların önüne geçilmesi için geliştirilen yönetim anlayışları, sürdürülebilir alansal yönetimi için önem teşkil edebilmektedir. Yine birden fazla statüye sahip olan ve bu yüzden ortaya çıkan yetki ve sorumluluk tartışmalarının önüne geçmek adına tek bir yetkili kurumun olması ve korunacak saha üzerinde birden fazla statünün verilmemesi dikkat edilmesi gereken bir husustur (Yıldız ve Aydın, 2023, s. 29).

Yerel Toplulukların Dışarıda Tutulması

Kuramsal olarak *Martinez-Alier*, doğayla bütünleşik yaşayan toplumların kendi yaşam alanlarını içine alan tehdide karşı geliştirdikleri mücadele biçimini *fakir çevreciliği* (*environmentalism of the poor*) olarak tanımlamıştır. Ona göre fakirlerin çevre ile ilgili verdikleri mücadeleler, çoğu zaman ekonomik değerlendirmeler üzerinden tanımlansa da birçok farklı durumda, yoksul ve yerel

halkların çevresel bozulmayı, haklar, kültürel değerler ve duygusal bağlılıklar üzerinden savunduğu görülür. Değerlendirme dili bu konuda önemli rol oynar. Buna göre halkların yaşam alanlarını; insan hakları, doğaya karşı olan duygusal bağları, kutsallık anlayışı ve kültürel değerler üzerinden koruyor olması fakir çevreciliği anlayışına yeni bir boyut kazandırır (Alier, 2014, s. 239; Oğuz, 2016, s. 206). Koruma çabalarının tarihsel olarak apolitik doğası ise yerel toplulukları korunan bir alan oluşturma sürecinin dışında bırakarak en çok etkilenenlerin seslerini dışarıda bırakmıştır (Feingold, 2021, s. 3). Geçmişte askerî bir yönetim tarzı olarak değerlendirilen, fauna ve flora türlerinin hayatta kalmasını sağlamak amacıyla erişimin kısıtlandığı Yellowstone tipi kale modeli, geçmişte korunan alanlar için baskın bir model olmuştur. Devletlerin uyguladığı stratejiler arasında yer alan ve bu alanlarda yaşayan kişilerin zorla yerlerinden edilmesi, toplumu özellikle de yerli grupları ve orman sakinlerini ciddi şekilde etkilemiştir (Colechester, 1994, s. 27). Ayrıca yerel grupların korunan kaynakları kullanmaktan dışlanması ve topraklarından uzaklaştırılması, geleneksel yerli ekolojik bilginin ihmal edilmesi ve yerel kalkınma projelerini teşvik etme fırsatlarının kaybedilmesi gibi birçok olumsuz durumun yaşanmasına sebep olmuştur (Pimbert ve Pretty, 1997, s. 300). Neyse ki 1990'lı yıllardan itibaren, kale yaklaşımına alternatif olarak yerli ve yerel halkın, korunan alanların kurulması ve yönetimine katılımını teşvik eden topluluk temelli koruma olarak adlandırılan yaklaşıma doğru geçiş başlamıştır (Feingold, 2021, s. 17). Bu yaklaşımla korunan alan içinde, sınırında veya yakınında yaşayan yerli grupların bu kaynakları olumsuz etkilemeyecek ve zarar vermeyecek şekilde ortaklaşa bir katılım sağlaması ve teşvik edilmesi önemli olmaktadır. Çünkü yerel sakinlerin korunan alanlar hakkındaki bilgi, tecrübe, uygulamalar ve yenilikler konusundaki çeşitli deneyimleri, bu alanların yönetimine büyük katkı sağlamaktadır. Nitekim bu alanlar, yerli gruplar için değer taşıdıklarında ve anlam ifade ettiklerinde hayatta kalabilmektedir (Beltrán, 2000, s. 4).

Günümüzde koruma alanlarına dair sınırlar çizilirken özellikle kırsal bölgelerin dikkate alınmaması veya koruma statüsü verilen alanlardaki yasakçı koruma anlayışı, halk üzerinde olumsuzluklara sebep olmaktadır. Özellikle de ekonomik fayda sağlayan toplulukların alandan uzaklaştırılmaları ve başka gelir kaynaklarının olmaması, halkı zor durumda bırakabilmektedir (Alkan ve Korkmaz, 2009, s. 19). Örneğin, Kovada Gölü Millî Parkı'nın ilanı sürecinde ve sonrasında yönetimle yerel halk arasında tarım, orman ve mera alanlarının kullanımı konusunda fikir ayrılıkları oluşmuş, hatta bu durum, çatışmalara dahi neden olmuştur (Kervankıran ve Eryılmaz, 2015, s. 187). Yine Kızıldağ Millî Parkı'nda kalan köylerde, millî park ilan sürecinden sonraki sınırlandırmalarla tarım ve hayvancılıktan elde edilen gelirin düşmesi, insanların mağduriyetine yol açmıştır (Korkmaz, 2001, s. 130).

Yerel iş birliğini teşvik etmek için yerel halkın korunan alan yönetimine dâhil edilmesi gerektiğini kabul eden katılımcı yaklaşım, yerel yönetimler ve ajanslar, kaynak kullanıcıları ve yerel toplulukla yüksek yoğunlukta etkileşim gerektirir. Türkiye'de korunan alanlarda ve çevresinde yaşayan insanların çoğunluğu, ekonomik olarak doğal kaynaklara bağımlı olan yoksul kırsal nüfusu temsil etmektedir. Korunan alanların varlığından yerel halka çok az ekonomik fayda akışı vardır veya hiç yoktur. Parkla ilgili faaliyet ve programlarda istihdam yoluyla yerel halka ek ekonomik fırsatlar sağlanırsa koruma çabalarında yerel halk da destek olabilir. Bu bağlamda, stratejik doğa koruma, kalkınma hedefleri ve sürdürülebilirliğe ulaşmada park ve yerel halk için paydaşların katılımına dayalı yerel yönetim giderek daha önemli hâle gelmektedir (Erol vd., 2011, s. 5383).

Türkiye'de hâlihazırda millî park sınırlarında kalan birçok yerleşim alanı bulunmaktadır. Ancak, park yetkilileri soruna çözüm getirmek adına millî park içinde kalan kırsal yerleşimleri, sınır dışına çıkarmaya başlamıştır. Böylece, yerel topluluklarla yetkililer arasında kurulacak olan mutabakat, çatışmayı en aza indirecek ve her iki grup arasında daha olumlu ilişkiler sağlayacaktır. Daha etkin ve başarılı bir korunan alan modeli oluşturma yolunda da koruma alanlarının oluşturulmasından yönetim hedeflerinin gerçekleştirilmesine kadar tüm paydaşlara eşit söz söyleme hakkı tanınmasından ve halkın olurlarına sunulmasından geçmektedir. Korunan alanlarla ilgili alınan kararlarda bu alanların oluşturulması ya da alan sınırları içinde yapılan değişikliklerin insanlar

Neyi, Kimden Koruyoruz? Türkiye'deki Millî Parkların Politik Ekoloji Çerçevesinde Değerlendirilmesi

üzerinde nasıl etkiler bıraktığı anlatılmalıdır. Yoksa yasal olarak koruma altına alınan alanlarda toplulukların dışarıda tutulması veya göz ardı edilmesi, doğanın asıl sahipleri tarafından “neyi, kimden koruyoruz?” serzenişleriyle karşılanabilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma, bir araştırma alanı olarak çevrenin, toplumsal anlamıyla ekolojinin, daha kavramsal boyutuyla doğanın Türkiye sosyal bilimler dünyasındaki görece zayıf konumuna dikkat çekmek ve Türkiye’de hâlâ çok az bilinen politik ekolojinin tanıtılmasını ve görünürliğini sağlamak düşüncesiyle (Erensü vd., 2016, s. 19) ele alınmıştır. Bu noktadan hareketle, beşerî müdahalelerle sınırları resmî olarak çizilen millî parkların koruma altına alınmalarına rağmen sonraki süreçlerde millî park statülerinden çıkarılması, çeşitli ekonomik faaliyetlere açılması, geri döndürülemez tahribatlara açık hâle getirilmesi, yaşam alanına müdahale edilen toplulukların endişeleri, kanun değişiklikleriyle gerçekleştirilen mekânsal müdahalelerin yansımaları gibi problemler, konunun politik ekolojinin gözünden okunmasını ve doğayla politikanın ilişkisini kurma zorunluluğu doğurmuştur.

Doğa koruma alanlarından olan millî parkların, özenle korunma ihtiyacı olmasına rağmen Türkiye’deki millî parkçılığın hikâyesine bakıldığında (Kılıç ve Kervankıran, 2019, s. 21) bu alanların yeterince korunduğunu söylemek zordur. Literatürde veya akademik mecralarda millî parklar, çoğunlukla rekreasyon, turizm ya da bilimsel amaçlarla tercih edilen; doğal, tarihi, kültürel, morfolojik ve biyoçeşitlilik açısından önemli özellik gösteren alanlar olarak vurgulanmış, bu kaynakların korunması, akılcı ve makul seviyede kullanılması öngörülmüştür. Bu alanların insanların ihtiyaçlarına hizmet sunacak temel bir işleve sahip olmaları nedeniyle genellikle sürdürülebilir kullanımlarının ve koruma ilkelerine sadık kalınması gerektiği öncelenirken uygulanan politik ve ekolojik yaklaşımlar, zaman zaman bu anlayışla ters düşmüştür. Yakın geçmişte, millî parklarla ilgili alınan kararların tartışmalara yol açtığı, millî park anlayışının ve felsefesinin farklı bir yöne evrildiği gözlemlenmiştir. Özellikle korunması gereken millî park alanlarında enerji, madencilik, ulaşım ve turizm gibi faaliyetlere izin verildiği, bu alanlarda farklı gerekçelerle statü değişikliklerinin veya iptallerinin olduğu ve ekonomik açıdan farklı faaliyetlere, projelere izin verilerek ekolojik boyutun çoğunlukla ihmal edildiği görülmüştür. *Lefebvre* (2014, s. 15), koruma paradigmasındaki bu geçişi anlatırken, mekânda olduğu gibi doğanın da artık siyasallaştığını, çeşitli stratejilerin bir parçası hâline geldiğini ve millî park uygulamalarının da politik bir ürün, taktik veya birer strateji olduğunu vurgular.

Çalışmanın bulgularında olduğu gibi korunan bir alan, neoliberal politikaların etkisiyle özelleştirmelerin, tesisleşme/yapılaşmaların, turizm izinlerinin ve farklı mekânsal düzenlemelerin gerçekleştiği/gerçekleşeceği bir alan olarak yeniden değişmiş ve dönüşmüştür. Bu hususa yakından bakıldığında millî parkların belirlenmesinde ve planlanmasında bağlı olunan Millî Parklar Kanunu’nun 8. maddesinde *kamu yararı* ifadesiyle turizm amaçlı tesisler yapılabileceği, 11. maddesinde korunan alanlar içinde maden, petrol arama ve işletilmesi izinlerinin verilebileceği belirtilmiştir.

Yine 3213 Sayılı Maden Kanunu’nda (Resmi Gazete, 1985) 2004 yılında yapılan değişiklikle çıkarılan 5177 sayılı Maden Kanunu’nda da (Resmi Gazete, 2004) korunan alanlarda madencilik faaliyetlerinin çevresel etki değerlendirmesine tabi tutulacağı hükümleri yer alırken madencilik yapılabilecek alanlar genişletilmiştir. Benzer şekilde, 1982’de çıkarılan 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu’yla her ne kadar ülke turizminin geliştirilmesi, turist sayısının çoğaltılması ya da ülke ekonomisi açısından turizm harcamalarının artırılması hedeflense de korunan alanlar yapılaşma ve insan baskısıyla karşı karşıya kalmış, doğal alanların veya orman alanlarının korunması yetersiz hâle gelmiştir. Böylece, ormanlık ya da doğal alanlar üzerinde madencilik, taş ocağı, HES, baraj yapımı, yapılaşma, tesisleşme gibi çeşitli faaliyetler gerçekleşmiştir. Uygulanan politikalarla kısa erimde ekonomik getiri sağlama hedeflense de korunan alanlar üzerindeki sermaye tahakkümü hissedilir boyuta gelmiştir. Doğa ve çevre üzerinde oluşan bu ekonomik gelişme ve büyüme hedefleri, doğal

çevrenin tahribatına ivme kazandırmıştır. Pek çok canlının yaşama imkânı bulduğu, sığındığı ve hayatta kalmasının korunan alanlar sayesinde mümkün olduğu gerçeği, herkes tarafından bilinmeli ve doğa koruma paradigması asıl işlevini korumalıdır.

Politik ekoloji çerçevesi tasvir edilirken aslında doğal ve kültürel olanın iç içe geçtiği, ikisini de soyut olarak ele almanın zor olduğu ve ekolojikle sosyopolitik olanı bir arada ele almanın gerekli olduğu vurgulanır (McMahan ve Nichter, 2011, s. 275). Doğayı ve doğal alanları korurken öncelikle doğa üzerinde etkili olan aktörlerin, karar vericilerin kimler olduğunun ortaya çıkarılması, sonrasında ise doğal alanlar konusunda alınan koruma kararlarının, planlarının ve politikalarının kime fayda sağladığının tartışılması gerekir. Dolayısıyla, millî park düşüncesinin politik ekolojinin yaklaşımlarıyla değerlendirilmesi, doğa üzerindeki ekonomik, politik, kültürel, toplumsal iradenin açığa çıkarılmasına katkı sağlamaktadır. Doğa, fiziksel olduğu kadar aynı zamanda politiktir ve doğayı insansız düşünmek mümkün değildir. Doğayı gerçek sahiplerinden uzaklaştıran insansız bir koruma modeli olmamalıdır. Nitekim ekosistemin önemli bir parçası ve tamamlayıcısı olan insan toplulukları, gerçekleştirilen herhangi bir düzenlemeden etkilenme eğilimindedir. Öyle ki sosyoekonomik ve sosyokültürel pek çok yönden bu alanlara bağlı olan topluluklar, korunan alanlarla ilgili oluşturulan politikalarla fazlaca etkilenebilmektedir. Gerek canlıların yaşam alanlarına gerekse de kendi yaşam alanları için doğabilecek tehlikelere karşı yerel toplulukların verdikleri mücadeleler, yorucu olabilmektedir. Bu kaynaklar üzerindeki hakları elinden alınan toplumlar, karşılıklı çatışma içine girdiklerinde doğanın uzun vadede korunmasında başarısızlıklar görülür. Katı ve sıkı bir koruma modeli olarak korunan alanlar, kısa vadede alınmamalı, parkların asıl sahipleri dışarıda tutulmamalı ve sosyal çatışmaların çıkmaması için müzakereler yapılmalıdır. Daha rasyonel kaynak kullanımıyla koruma felsefesi arasındaki ilişkiyi doğru şekilde kurmak önemlidir.

Nitekim bu çalışma, herkesin ortak geleceği olarak değerlendirilen doğanın, doğal çevrenin ve yasal bir çerçeveye "korunan alan" olarak kavramsallaştırılan alanların gerçek anlamda korunması gerektiğinin altını çizmektedir. Olası bir ekolojik krize geç kalmadan müdahale edebilmek için, korunan alan kimliğine ve yönetimine uygun kullanımların teşvik edilmesi büyük önem taşımaktadır. Sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir ekosistem söylemlerinin yalnızca sözde, yazıda, raporlarda ya da planlarda kalmayıp, uygulamada da somut biçimde hayata geçirilmesi çok daha anlamlı, değerli ve kalıcıdır. Aksi takdirde insanlık *Ponting* (2020, s. 170)'in, bazı millî parkların haritalara yerleştirilen çizgilerden ibaret olduğu söylemiyle karşı karşıya kalabilir.

Extended Summary

Purpose

National parks, which are aimed to be preserved more carefully and transferred to future generations, are areas protected by special laws. However, various problems can be seen in the management and organization of these areas. With this study, although important decisions have been made in nature conservation, it has been thought that the ecological dimension of the practices towards national parks should be questioned and these decisions and practices need to be evaluated. The main purpose of the study is to evaluate how the national park studies started in Turkey, the current status of national parks and how the arrangements, interventions or plans made for these areas are realized within the framework of political ecology.

Method

In this study, which examines national parks in a political context, the ecological and environmental reflections of the decisions made were evaluated through a document review by

Neyi, Kimden Koruyoruz? Türkiye'deki Millî Parkların Politik Ekoloji Çerçevesinde Değerlendirilmesi

using written materials. The laws, regulations and decisions published in the Official Gazette, various reports and research articles on protected areas were scanned and detailed.

Result and Discussion

When Turkey's national park story is examined, it is seen that problems such as status change, border reduction and whether it is suitable for national park status, the privilege of capital, confusion of authority/multi-headedness and exclusion of local communities are prominent in the protection (non-protection) of national parks. Such problems can prevent the effective and controlled development of national parks, threaten natural life and biodiversity and make it difficult to protect national parks in accordance with their objectives. Therefore, it is an important necessity to constantly review protection systems and develop measures to address these problems.

Conclusion

While it is generally prioritized that national parks should be used sustainably and that they should be loyal to conservation principles due to their basic function of serving people's needs, the political and ecological approaches applied have sometimes contradicted this understanding. It has been observed that the decisions taken regarding national parks in the recent past have led to discussions and that the understanding and philosophy of national parks has also evolved in a different direction. It has been observed that tourism investments have been made especially in natural areas, status changes or cancellations have occurred for different reasons, and the ecological dimension has been mostly neglected by allowing different activities and projects in economic terms. As can be seen in the findings of the study, a protected area has changed and transformed into an area where privatizations, establishments/constructions, tourism permits and different spatial arrangements have taken place/will take place under the influence of neoliberal policies. Various activities such as mining, quarrying, hydroelectric power plants, dam construction, construction and establishment have taken place in forested or natural areas. Although the policies implemented aim to provide economic returns in the short term, the capital domination over protected areas has reached a perceptible level. The fact that many living beings find the opportunity to live, take shelter and survive thanks to protected areas should be known by everyone and the nature protection paradigm should preserve its main function.

KAYNAKÇA

- Adams, W. M. & Hutton, J. (2007). People, parks and poverty: Political ecology and biodiversity conservation. *Conservation & Society*, 5 (2): 147-183.
- Alier, J. M. (2014). The environmentalism of the poor. *Geoforum*, 54: 239-241. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2013.04.019>
- Alkan, H. & Korkmaz, M. (2009). Korunan alanların yönetiminde yaşanan sosyo-ekonomik odaklı sorunlara ilişkin bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi II. Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi (Sempozyum Bildirileri)*, 19-21 Şubat 2009, Isparta: Fakülte Kitabevi, 13-22.
- Alkan, M. Ö. (2015). Soğuk Savaş'ın toplumsal, kültürel ve günlük hayatı inşa edilirken. M. K. Kaynar (Ed.), *Türkiye'nin 1950'li yılları* (s. 591-618). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arı, Y. (2021). *Manyas Kuş Cenneti Milli Parkı: Kültürel, tarihi ve politik ekoloji*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Arı, Y. (2024). İnsansız korumadan biyokültürel korumaya: Son 150 yılda dünyada doğa koruma paradigmalarının değişimi. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 53, 298-317. <https://doi.org/10.32003/igge.1492106>
- Atik, M., Altan, T. & Artar, M. (2006). Turizm ve doğa koruma "Güney Antalya Bölgesi": Gelişmeler ve sonuçları. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 19 (2), 165-177.

- Atmış, E. & Artar, M. (2013). Türkiye’de korumadan kullanmaya yönelik doğa koruma politikalarının değerlendirilmesi. *2023’e Doğru 2. Doğa ve Ormancılık Sempozyumu (Sempozyum Bildirileri)*, 31 Ekim-3 Kasım 2013, Antalya: Orman Mühendisleri Odası Yayını, 403-422.
- Aydın, A. & Türker, Y. Ö. (2022). Orman alanlarının turizme tahsisinde hukuki süreç. *TBB Dergisi* 160: 125-150.
- Bayer, M. Z. (1994). Milli parklar ve Türkiye açısından önemi. Alınması gerekli önlemler (II). *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Ocak-Haziran, 53-55.
- Başol, K. (1985). *Doğal kaynaklar ekonomisi. Doğal kaynaklar, enerji ve çevre sorunları*. İzmir: İstiklal Matbaası.
- Beltrán, J. (Ed.) (2000). *Indigenous and traditional peoples and protected areas: Principles, guidelines and case studies*. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK & WWF International, Gland, Switzerland. xi +133pp. [Pre-publication].
- Bookchin, M. (2014). *Toplumsal ekolojinin felsefesi: Diyalektik doğalcılık üzerine*. R. M. Ögdül (Çev.) İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Bookchin, M. (2015). *Özgürlüğün ekolojisi*. M. K. Çoşkun (Çev.) İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Bryant R. L. (1991). Putting politics first: The political ecology of sustainable development. *Global Ecology and Biogeography Letters* 1 (6): 164-166. doi 10.2307/2997621
- Bryant R. L. & Bailey, S. (1997). *Third world political ecology: An introduction*. London: Routledge.
- Bryant, R. L. (1998). Power, knowledge and political ecology in the third world: A review, *Progress in Physical Geography*, 22 (1): 79-94. <https://doi.org/10.1177/030913339802200>
- Colechester, M. (1994). *Salavaging nature: Indigenous peoples, protected areas and biodiversity conservation*. France: United Nations Institute for Social Development World Rainforest Movement World Wide Fund for Nature (WWF).
- Çakır, M., Gümüüşçü, O. & Taş, B. (2020). Politik ekoloji. *Coğrafya Dergisi*, 41: 241-254. <https://doi.org/10.26650/JGEOG2019-0019>
- Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006). *Turizm ve çevre yönetimi sürdürülebilir gelişme yaklaşımı*. Ankara: Nobel Basımevi.
- DSİ, (2024). DSİ 2022 yılı resmi su kaynakları istatistikleri. <https://www.dsi.gov.tr/> Erişim Tarihi: 23.5.2024.
- Dünya, N. (2012). *Doğa koruma alanlarından milli parklarda baraj ve hidroelektrik santrali uygulamalarının incelenmesi: Munzur Vadisi Milli Parkı örneği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erbey, D. (2019). Tarihi, kültürel ve doğal değerlerin korunması ve yönetiminde yeni bir yaklaşım: Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı. *Planlama*, 28 (3): 282-301. doi: 10.14744/planlama.2018.40469
- Erensü, S. (2016). Neoliberalleşmenin doğası, doğanın neoliberalleşmesi: Su-enerji rabıtası üzerinden neoliberalizm ve müphemlikleri. C. Aksu, S. Erensü & E. Evren (Ed.), *Sudan sebepler Türkiye’de neoliberal su-enerji politikaları ve direnişler* (s. 37-64). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erensü, S., Evren, E. & Aksu, C. (2016). Giriş: Yeğîn sular daim engine akar. C. Aksu, S. Erensü & E. Evren (Ed.), *Sudan sebepler Türkiye’de neoliberal su-enerji politikaları ve direnişler* (s. 9-36). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eroğlu, S. (2022). Uluslararası uygulamalar ışığında Türkiye’de milli park yönetiminin değerlendirilmesi: Karşılaştırmalı bir analiz, *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 9 (1), 8-23.

Neyi, Kimden Koruyoruz? Türkiye'deki Millî Parkların Politik Ekoloji Çerçevesinde Değerlendirilmesi

- Erol, S.Y., Kuvan, Y. & Yıldırım, H.T. (2011). The general characteristics and main problems of national parks in Turkey, *African Journal of Agricultural Research*, 6 (23), 5377-5385. doi: 10.5897/AJAR11.377
- Erten, İ. (2014). Gelibolu Milli Parkı'ndan, rant ve spekülasyona meyletmek. *Mimarlık*, 378. <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=392&RecID=3432> (Online) Erişim Tarihi: 23.5.2024.
- Eşbah, H., Deniz, B., Kara, B. & Atatanır, B. (2007). Monitoring urban development near a protected area, *Urban Remote Sensing Joint Event*, 1-6. doi: 10.1109/URS.2007.371850
- Feingold, M. (2021). *The political ecology of protected areas: The case of Vatnajökull National Park*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), University of Iceland, School of Social Sciences, Iceland.
- Greenberg, J. B. & Park, T. K. (1994). Political ecology. *Journal of Political Ecology*, 1: 1-12. <https://doi.org/10.2458/v1i1.21154>
- Gülgün, B., Sayman, M. & Aktaş, E. (2008). Doğa koruma kavramı çerçevesinde milli park olgusu, *Ziraat Mühendisliği*, 351: 38-43.
- Holmes, G. (2014). Defining the forest, defending the forest: Political ecology, territoriality and resistance to a protected area in the Dominican Republic. *Geoforum*, 53: 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2014.01.015>
- Jardins, J. R. D. (2006). *Çevre etiği: Çevre felsefesine giriş*. Ruşen Keleş (Çev). Ankara: İmge Kitabevi.
- Jones, S. (2006). A political ecology of wildlife conservation in Africa. *Review of African Political Economy*, 33 (109): 483-495. doi: 10.1080/03056240601000911
- Kalak, M. & Demirci, Ö.S. (2023). Karma sit alanlarında koruma sorunları. *Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi*, 47-71. doi: 10.17365/tmd.2023.Turkey.29.03
- Karlsson, B. (2015). Political ecology: Anthropological perspectives. J.D. Wright (Ed.) *International encyclopedia of the social and behavioral sciences* (2. ed.), 18: 350-355, Elsevier.
- Kaya, Z. & Raynal, D. J. (2001). Biodiversity and conservation of Turkish forests. *Biological Conservation*, 97: 131-141. doi: 10.1016/S0006-3207(00)00069-0
- Kervankıran, İ., & Eryılmaz, A. G. (2015). Milli parkların sürdürülebilir kullanımı ve yönetim planı önerisi: Isparta ili örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (34), 173-190.
- Kervankıran, İ. & Eryılmaz, A. G. (2016). Milli parkların turizm ve rekreasyonel faaliyetlerde sürdürülebilir kullanımı: Isparta ili örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (39), 151-182.
- Kervankıran, İ. & Kılıç, M. (2017). Sosyo-mekânsal boyutlarıyla kentleşme ve milli park etkileşimi: Yozgat Çamlığı Milli Parkı örneği. *Coğrafya Dergisi* (34), 22-38.
- Kervankıran, İ., Çuhadar, M. & Aksoy, S. I. (2022). Turizm planlarına politik ekolojinin penceresinden bakmak. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 5 (1), 366-380. doi: 10.33083/joghat.2022.137
- Kılıç, M. (2018). *Türkiye'de milli parkların gelişimi: Yozgat Çamlığı Milli Parkı örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Kılıç, M. & Kervankıran, İ. (2019). Türkiye'de milli parkçılığın kısa bir hikâyesi: Yozgat Çamlığı Milli Parkı örneği, *Türk Coğrafya Dergisi*, 72: 21-34. <https://doi.org/10.17211/tcd.463690>
- Korkmaz, M. (2001). Orman kaynaklarında doğa turizmi etkinliklerinin ekonomik çözümlemeleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2: 111-134.

- Kovel, J. (2017). *Doğanın düşmanı* (2. Baskı) Gürol Koca (Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Körbalta, H. (2022). Türkiye’de milli parklar ve uzun devreli gelişme planlarının arazi kullanımı ve yapılaşmaya yönelik mevzuat kapsamında incelemesi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 5 (3): 703-715. <https://doi.org/10.33712/mana.1183743>
- Kuvan, Y. (1999). Korunan alan yönetiminin genel esasları ile ülkemizdeki ve Bolu yöresindeki korunan alanların bir değerlendirmesi. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 48 (1-2-3), 65-75.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın üretimi*. (2. Baskı) Işık Ergüden (Çev.) Sel Yayıncılık, İstanbul.
- McMahan, B. & Nichter, M. (2011). Medical anthropology. *Encyclopedia of Environmental Health*, (2. Ed.), 4: 274-281. <https://doi.org/10.1016/B978-0-444-63951-6.00541-6>
- Minch, M. (2011). Political ecology. Chatterjee, D.K. (Ed.) *Encyclopedia of global justice*, (s.863–865) USA: Springer.
- Neumann, R.P. (2009). Political ecology. *International Encyclopedia of Human Geography*, 228-233. <https://doi.org/10.1016/B978-008044910-4.00580-0>
- Nygren, A. & Rikoon, S. (2008). Political ecology revisited: Integration of politics and ecology does matter. *Society and Natural Resources* 21 (9): 767-782. doi 10.1080/08941920801961057
- Offen, K. H. (2004). Historical political ecology: An introduction. *Historical Geography*, 32: 19-42.
- Oğuz, S. P. (2016). Trabzon Solaklı Vadisi: Oğuz halklarının HES'lere karşı mücadelesi. C. Aksu, S. Erensü & E. Evren (Ed.), *Sudan sebepler Türkiye’de neoliberal su-enerji politikaları ve direnişler* (s. 199-222). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Peng, J., Xiao, H., Wang, R. & Qi, Y. (2022). The impacts of establishing pilot national parks on local residents’ livelihoods and their coping strategies in China: A case study of Qilianshan National Park. *Sustainability*, 14 (3537): 1-21. doi: 10.3390/su14063537
- Pimbert, M.P. & Pretty, J. N. (1997). Parks, people and professionals: Putting ‘participation’ into protected area management. *Social Change & Conservation*, 16: 297-330.
- Ponting, C. (2020). *Dünyanın yeşil tarihi*. Ayşe Başcı-Sander (Çev.) İstanbul: Detay Basım Ltd.
- Purkis, S. (2020). *Yeşil ekonominin ekoloji politiği: Doğanın çılgılığı*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Resmî Gazete, (1982). 12/3/1982 Tarihli 17635 Sayılı 2634 Kanun Numaralı Turizmi Teşvik Kanunu Tertip: 5 Cilt: 21 s. 262.
- Resmî Gazete, (1983). 11/08/1983 Tarih 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu Tertip: 5 Cilt: 22 s. 508.
- Resmî Gazete, (1985). 15/6/1985 Tarih 18785 Sayılı 3213 Kanun Numaralı Maden Kanunu Tertip: 5 Cilt: 24 s. 446
- Resmî Gazete, (1986). 12/12/1986 Tarih 19309 Sayılı Milli Parklar Yönetmeliği.
- Resmî Gazete, (2003). 01/08/2003 Tarih 25186 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu’nda Değişiklik Yapılması Hakkında 4957 Sayılı Kanun.
- Resmî Gazete, (2004). 05/06/2004 Tarih 25483 Sayılı 5177 Kanun Numaralı Maden Kanununda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun.
- Resmî Gazete, (2008). 06/12/2008 Tarih 27076 Sayılı Yumurtalık Lagünü’nün Milli Park Olarak Belirlenmesine Yönelik Bakanlar Kurulu Kararı.
- Resmî Gazete, (2014). 28/06/2014 Tarihli 29044 Sayılı 6546 Kanun Numarası ile Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun.
- Resmî Gazete, (2019a). 01/06/2019 Tarihli 30791 Sayılı 7174 Kanun Numarası ile Kapadokya Alanı Hakkında Kanun.

Neyi, Kimden Koruyoruz? Türkiye'deki Millî Parkların Politik Ekoloji Çerçevesinde Değerlendirilmesi

- Resmî Gazete, (2019b). 22/10/2019 Tarih ve 1673 Sayılı Kararla Göreme Vadisi ve Çevresindeki Alanın Mili Park Olarak Belirlenmesi Hakkındaki 30/10/1986 Tarihli ve 86/11135 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararının Yürürlükten Kaldırılması Kararı.
- Resmî Gazete, (2021). 28/07/2021 Tarih ve 31551 Sayılı 7334 Kanun Numaralı Turizmi Teşvik Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.
- Resmî Gazete, (2023). 26/1/2023 Tarihli 32085 Sayılı 7432 Kanun Numaralı Uludağ Alanı Hakkında Kanun.
- Robbins, P. (2004). *Political ecology*. Malden Oxford Victoria: Blackwell Publishing.
- Robbins, P. (2012). *Political ecology. A critical introduction* (2. Ed.) UK: A John Wiley & Sons, Ltd., Publication.
- Roberts, J. (2020). Political ecology. F. Stein, S. Lazar, M. Candea, H. Diemberger, J. Robbins, A. Sanchez & R. Stasch (Ed.) *The Cambridge Encyclopedia of Anthropology*, 1-17. doi: 10.29164/20polieco
- Serter, G. (2020). 2002 sonrası Milli Parklar Kanunu kapsamında ilan edilen doğa koruma alanlarına eleştirel bir bakış. *Planlama*, 30 (2): 242-256. doi: 10.14744/planlama.2020.63625
- Şakar, F. S. (2020). *Kapadokya kültürel miras alanlarının değişimi ve yorumlanması 1960-2020* (Yayınlanmamış doktora tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şakar, F. S. (2022). Kapadokya doğal ve kültürel miras alanlarının koruma ve planlama süreçleri. *TÜBA-KED*, 26: 11-29. <https://doi.org/10.22520/tubaked2022.26.001>
- TBMM, (2022). Bursa Milletvekilleri Efkan Ala ve Hakan Çavuşoğlu ile 43 Milletvekilinin Uludağ Alanı Hakkında Kanun Teklifi (2/4750) ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu Raporu. Yasama Dönemi: 27, Yasama Yılı: 6, Sıra Sayısı 380. TBMM Basımevi. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss380.pdf> (Online) Erişim Tarihi: 23.5.2024.
- T.C. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, (2024). <https://www.csb.gov.tr/sit-alanlari?page=36> (Online) Erişim Tarihi: 23.5.2024.
- T.C. Danıştay Onuncu Daire Başkanlığı (2009). 6.12.2008 Tarih ve 27076 Sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan, Yumurtalık Lagünü'nün "Tabiatı Koruma Alanı" Statüsünün Kaldırılmasına ve "Milli Park" Olarak Belirlenmesine Yönelik Bakanlar Kurulu Kararının İptali İstemi. Esas No: 2009/1713 Karar No: 2014/895. <https://dosyasorgulama.danistay.gov.tr/> (Online) Erişim Tarihi: 7.8.2024.
- T.C. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu (2023). 27.04.2023 tarih ve E:2022/1958, K:2023/876 sayılı karar <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Menu/30/Tabiat-Koruma-Alanlari> (Online) Erişim Tarihi: 7.8.2024.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı (2025), <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Menu/18/Korunan-Alan-Istatistikleri> (Online) Erişim Tarihi: 15.6.2025.
- TEMA, (2020). Kaz Dağları yöresi'nde madencilik raporu. <https://www.tema.org.tr/> (Online) Erişim Tarihi: 23.5.2024.
- TEMA, (2021). Artvin ve çevresinde madencilik <https://www.tema.org.tr/> (Online) Erişim Tarihi: 23.5.2024.
- Velioğlu, N. (2012). Korunan alanlarda verilen imar izinlerinin hukuki dayanağı. III. Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi (Sempozyum Bildirileri), 18-20 Ekim 2012, İstanbul: 122-135.
- Walker, P. A. (2005). Political ecology: Where is the ecology? *Progress in Human Geography* 29 (1): 73-82. <https://doi.org/10.1191/0309132505ph530pr>

- Watts, M. J. (2000) Political ecology. E. Sheppard & T. Barnes (Ed.), *A companion to economic geography* (s. 257–274). Oxford: Blackwell.
- WWF Türkiye, (2020). *Korumazsak kaybederiz: Sürdürülebilir bir Türkiye için korunan alanlar hedef: 2030'a kadar %30*. İstanbul: PrintWorld Matbaa San. Tic. A.Ş.
- WWF Türkiye, (2022). *Uludağ'ın "Alan Başkanlığı'na" değil daha fazla korumaya ihtiyacı var*. <https://www.wwf.org.tr/?13020/Uludag-alan-baskanligi> (Online) Erişim Tarihi: 06.8.2024.
- Yaşar, C.G. (2019). *Göreme Milli Park statüsünün kaldırılması kararı: Mekânsal bir değerlendirme*. Ankara: Ekoloji Kolektifi.
- Yıldız, D. & Atmuş, E. (2019). Türkiye'nin korunan alanlarında çatışma analizi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 21(1), 227-242. doi: 10.24011/barofd.507088
- Yıldız, B. & Aydın, C.C. (2023). Türkiye'de korunan alanların IUCN politikaları kapsamında değerlendirilmesi. *Türkiye Arazi Yönetimi Dergisi*, 5 (1): 20-30. <https://doi.org/10.51765/tayod.1233766>
- Yücel, M. (2005). Korunan alanların sınıflandırılması ve uzun devreli gelişme planları yapımında yaşanan sorunlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Korunan Doğal Alanlar Sempozyum (Sempozyum Bildirileri)*, 8-10 Eylül 2005, Isparta: Fakülte Kitabevi, 53-60.
- Zeybek, O. & Mirici, M. E. (2022). Milli park statüsüne eleştirel bir bakış açısı ve felsefenin kökeni: Uludağ Milli Parkı. M. Zencirkıran & N. S. Akdeniz (Ed.), *Peyzaj mimarlığında (planlama, tasarım ve peyzaj bitkileri) güncel çalışmalar-II* (s.17-28). Gece Kitablığı: Ankara.
- Zimmerer, K. S. & Bassett, T. J. (2003). Approaching political ecology. K. S. Zimmerer & T. J. Bassett (Ed.) *Political ecology: An integrative approach to geography and environment-development studies*, (s. 1-25). Guilford Press: New York.

 SUITDER SDÜ İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ DERGİSİ Sakarya University Journal of Humanities and Social Sciences	
Makale Bilgileri:	
Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası:	Katılımcı yoktur.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları:	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.
Article Information:	
Ethics Committee Approval:	It is exempt from the Ethics Committee Approval
Informed Consent:	No participants.
Financial Support:	The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights:	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.

**Neyi, Kimden Koruyoruz? Türkiye'deki Millî Parkların Politik Ekoloji Çerçevesinde
Değerlendirilmesi**